

Korutyöskentely kehitysvammaisten henkilöiden hyvinvoinnin tukena

Itsetuntoa ja luovuutta Aito Pajalla

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Ohjaustoiminnan koulutusohjelma

Hämeenlinna, kevät 2015

Heidi Pesu

HÄMEENLINNA

Ohjaustoiminnan koulutusohjelma
suuntautumisvaihtoehto

Tekijä	Heidi Pesu	Vuosi 2015
Työn nimi	Korutyöskentely kehitysvammaisten henkilöiden hyvinvoinnin tukena - Itsetuntoa ja luovuutta Aito Pajalla	

TIIVISTELMÄ

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia, millaista luovaa toimintaa kultasepäalan ammattilainen voi ohjata kehitysvammaiselle henkilölle. Työssä tarkasteltiin eri näkökulmista koru- ja metallityön tarjoamia mahdollisuuksia tukea kehitysvammaisten henkilöiden itsetuntoa ja toimintakykyä. Opinnäytetyön tekijä oli mukana työryhmässä, joka suunnitteli ja toteutti tutkimuksen kohteena olevan korutyöskentelyn pilottikurssin.

Korutyöskentelyn tutkimus- ja kehittämisympäristönä oli keväällä 2014 järjestetty Aito Paja -korukurssi kehitysvammaisille nuorille aikuisille. Opinnäytetyössä esiteltiin kurssin toiminta, tutkittiin työskentelyn soveltumista kehitysvammaisille henkilöille sekä arvioitiin ja pohdittiin tutkimuksen tuloksia. Tutkimuksen taustateorioina olivat korun merkitys ihmiselle, erityistaide, luovuus, käsityö ja sen eri vaikutukset ihmisen hyvinvointiin. Tutkimusaineisto kerättiin havainnoimalla ja kuvaamalla Aito Pajan toimintaa kurssin aikana. Lisäksi kerättiin ryhmän omia ajatuksia haastatteleamalla, sekä heidän lähipiiriensä ajatuksia ja näkemyksiä kurssin toiminnasta käytyjen keskustelujen avulla.

Opinnäytetyön tutkimuksen tulokset osoittavat koru- ja metallitöiden soveltuvan hyvin myös kehitysvammaisten henkilöiden toiminnaksi. Työskentely tarjoaa heille uuden ja monipuolisen tavan ilmaista itseään taiteen ja käsityön keinoin. Käsityö ja korun valmistuksen eri vaiheet mahdollistavat monenlaisia toimintakykyä tukevia työvaiheita ja onnistumisen kokemuksia. Korutyöskentely antaa kehitysvammaisille henkilöille sekä heidän kanssaan työskenteleville mahdollisuuden taiteelliseen ja ilmaisulliseen lähestymistapaan sekä käytännön toimintaa. Ilmaisullinen korutyöskentely laajentaa kehitysvammaisille henkilöille tarjottavaa taidetyöskentelyn eri menetelmien kirjoa.

Avainsanat Koru, erityistaide, luovuus, käsityö, toimintakyky**Sivut** 43 s. + liitteet 5 s.

HÄMEENLINNA

Degree Programme in Crafts and Recreation

Therapeutic Crafts and Recreation

Author

Heidi Pesu

Year 2015

Subject of Bachelor's thesis

Supporting the wellbeing of people with learning disabilities by means of jewelry making
- self-esteem and creativity at Aito Paja

ABSTRACT

One of the main objectives of this thesis was to explore what kind of creative activity could be instructed for learning disabled people by professional gold or silversmiths. This study surveyed different options of jewelry and metalwork and their benefits for learning disabled people as a supporting method for building up their self-esteem and functioning ability. The author was involved in the working group, which planned and carried out the jewelry working pilot course, the subject of this study.

The research and development project was carried out in Aito Paja, a jewelry course for learning disabled young adults in spring 2014. The thesis presents the course activities, explores the suitability of the working methods for learning disabled people and considers the results of the study. The theoretical background discusses the following topics: the meaning of jewelry, learning disabled people and outsider art, creativity, handicraft and its various benefits for people's well-being. The research material was collected by observing and photographing the group in action. The material also includes thoughts and ideas which came up in interviews and conversations with the course participants and their families and friends.

The results of this thesis show that jewelry and metal works are suitable methods even for people with learning disabilities. The methods offer them a different way to express themselves. Crafts and the different steps of jewelry making provide them with various activities to support their functioning ability and give them an opportunity to experience a feeling success. Jewelry making gives opportunity for artistic, expressive and practical approach with various jewelry making techniques. Expressive jewelry making provides people with learning disabilities wider options to different kind of artistic work.

Keywords Jewelry, outsider art, creativity, crafts, ability to function

Pages 43 p. + appendices 5 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
1.1	Opinnäytetyöni lähtökohdat	2
1.2	Opinnäytetyön työelämäyhteys.....	3
1.3	Keskeiset tutkimuskysymykset.....	4
1.4	Opinnäytetyön rakenne.....	4
2	LUOVUUS, KÄSITYÖ JA TEOS	4
2.1	Luovuus	4
2.2	Käsityö.....	5
2.3	Käsin tekemisen terapeuttisuus.....	8
2.4	Tuotesuunnittelun prosessi	8
2.5	Koru.....	10
3	ERITYISYYS, TAIDE JA TOIMINTA	12
3.1	Kehitysvammaisuus	12
3.2	Erytistäide.....	14
3.3	Toiminta hyvinvoinnin edistäjänä.....	16
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	18
4.1	Aineiston keruumenetelmät	18
4.2	Tutkimus aineiston käsittely ja analysointi	18
5	AITO PAJA -KORUKURSSI KEHITYSVAMMAISILLE NUORILLE AIKUISILLE	19
5.1	Kurssin suunnittelu.....	19
5.2	Kurssilaisten hakuprosessi.....	20
5.3	Aito Pajan maanantai-iltojen tapaamiset	21
5.4	Aito Pajan lauantai-työpajat.....	24
5.5	Villikoruja-näyttelyt	26
6	AITO PAJA TOIMINNAN HYÖDYT KEHITYSVAMMAISELLE HENKILÖLLE	27
6.1	Korun valmistus tukee toimintakykyä.....	28
6.2	Korun ilmaisuvoima	31
6.3	Korun sosiaaliset ulottuvuudet.....	35
6.4	Aito Pajan kurssilaisten kokemukset	35
6.5	Muualta saatu palaute Aito Pajan toiminnasta.....	36
7	POHDINTOJA JA MAHDOLLISUUKSIA	37
7.1	Korutyön mahdollisuudet kehitysvammaisten toiminnassa	37
7.2	Ohjaajuus kehitysvammaisten korutyössä.....	39

LIITTEET

- Liite 1 Markkinointikirje kehitysvammaisille henkilöille
- Liite 2 Markkinointikirje kehitysvammaisten henkilöiden läheisille ja kehitys
vammapalveluiden tuottajille
- Liite3 Valokuvauslupa
- Liite4 Ryhmähaastattelun avoimet kysymykset
- Liite5 Villikoruja -näyttelyn juliste

1 JOHDANTO

Koru on kiehtova. Niitä rakastetaan tai niitä pidetään täysin turhina. Koru voi olla kaunis tai rujo. Sillä voi olla suuri tunnearvo tai se on hetken hyödyke. Korun käyttö omaa kehoa vasten, tekee siitä hyvin intiimin. Kadulla kulkevan ihmisen koru voi herättää pohtimaan, mitä se kertoo kantajastaan tai millainen merkitys sillä on kantajalleen.

Hopeasepän ammatti on ollut minulle kutsumus. Olen aina seurannut suurella mielenkiinnolla jalometallialaa laidasta laitaan, niin teollista sekä pienpajojen korutuotantoa, korutaiteen eri muotoja kuin myös koruharrastajien toteutuksia. Huolimatta suuresta innostuneisuudestani kultasepänalaa, koin nuorena alaa opiskellessani moraalisia ja eettisiä ristiriitaisuuksia tulevaa ammattiani kohtaan. Kuka tarvitsee elääkseen koruja tai hopeisia kahvikannuja? Mitä annettavaa hopea- tai kultasepällä on yhteiskunnallisessa mielessä? Pitkä aika on kulunut ja itseäni tyydyttäviä vastauksia olen löytänyt vasta viimeisten kuuden vuoden aikana ja nyt ohjaustoiminnan opintojen myötä.

Koruun ja sen merkitykseen on minulle avautunut uusi hyvinvointia tukeva näkökulma omien kokemusteni ja ohjaustoiminnan opintojen kautta. Ohjaustoiminnan opinnoissani olen suuntautunut terapeutiseen pääaineeseen sekä erilaisiin käsityömenetelmiin. Opintojen kautta olen tunnistanut vahvan käsityöläisen identiteettini sekä halun kannustaa toisia kokemaan onnistumisen tunteita käden taitojen parissa. Henkilökohtainen kokemukseni käsin tekemisen terapeuttisuudesta on saanut vahvistusta näiden opintojen myötä. Luovan alan yrittäjänä olen pyrkinyt myös katsomaan opintoihin kuuluvissa projektitöissä ja ohjaajuuden mahdollisuuksissa myös yrittäjyyden näkökulmasta.

Korutyöskentelyä on käytetty yhtenä viriketoiminnan muotona varmasti paljon ja useissa erilaisissa paikoissa päiväkodeista (Savenvalajan päiväkotit 2015.), työpajatoimintaan (Hoitokoti Poppeli 2015.) ja ikäihmisten päivätoimintaan saakka. Työpajatoiminnoissa on voitu hyödyntää monenlaista kierrätysmateriaalia korujen valmistukseen ja päiväkodeissa punotaan usein innokkaasti helminauhoja. Koru sopiikin tällaiseen toimintaan hyvin, koska niitä voidaan valmistaa lähes kaikista materiaaleista.

Korun valmistusta käytetään kaikkialla maailmassa yhtenä terapeuttisena työmenetelmänä muun muassa syrjäytyneille tai kodittomille ihmisille. Työpajatoiminta tarjoaa osallistujille mielekästä tekemistä ja valmistetuilla koruilla voidaan saada tuloja itselle tai toiminnan ylläpitoon. Työpajatoiminta tarjoaa turvallisen vuorovaikutteisen ympäristön, jossa ihminen voi kokea osallisuutta, hyväksyntää, kannustusta sekä vahvistua vaikeiden elämän kokemusten keskellä. Erilaiset järjestöt ja yritykset, kuten Store of Hope, toteuttavat samanlaisella periaatteella työllistävää toimintaa muun muassa Intiassa ja Nepalissa. Tällöin toiminta kohdistetaan usein naisille, jotta heidän asemaansa yhteiskunnassa saataisiin parannettua.

Tapahtuipa toiminta Suomessa, Yhdysvalloissa tai Nepalissa, tällaisen työpajatoiminnan korut valmistetaan usein helmistä punomalla. Korujen valmistuksen ohjaajat harvoin ovat korualan ammattilaisia, joten helmien punonta on hyvä ja helppo valinta toimivaksi menetelmäksi. Helmien punonta ei myöskään vaadi erityisiä välineitä vaan alkuun päästään varsin pienellä taloudellisella satsauksella. Punomisen helppous takaa myös teki-
jälle varman onnistumisen työssään.

Oma kokemukseni korutyöskentelyn terapeuttisesta otteesta liittyy vahvasti metallin muokkaukseen. Olen kokenut kovan materiaalin muovaamisen hyvin voimauttavanakin tunteena. Arvometallin käyttö poistaa osaltaan työskentelystä askartelun omaisen työskentelyn luonteen. Työstettävää materiaalia kunnioittaessaan, kunnioittaa myös omaa työskentelyään.

Hopeakorujen valmistusta on ollut tarjolla vapaa-ajan harrastusryhmissä jo pitkään ja ryhmien suosio onkin kasvanut koko ajan. Harrastusryhmissä toiminta painottuu kuitenkin pääasiassa tekniseen suoritukseen ja korun merkityksellisyys jää usein hyödyntämättä. Tämä on ollut asia, jota olen halunnut kehittää jo aiemmassa projektissa Lähde Lentoon -korukurssissa, jossa korun valmistukseen liitettiin vahvasti korun merkityksen pohdinta. Kurssin kokemusten pohjalta ideaa lähdettiin jatkamaan erityisryhmälle räätälöidyksi toiminnaksi, ja sen pilottina toteutettiin Aito Paja -korukurssi kehitysvammaisille nuorille aikuisille keväällä 2014.

1.1 Opinnäytetyöni lähtökohdat

Opinnäytetyöni keskeisenä tarkoituksena on ollut tutkia hopeasta valmistettavan korun suunnittelun ja työstämisen soveltuvuutta sekä hyötyjä kehitysvammaisille henkilöille. Hopea on korumateriaalina hyvä, se on plastinen jalometalli, joka kestää hyvin uudelleen muokkausta. Hopeakorujen valmistus ei ole tänä päivänäkään harrastuksena kovin yleinen, saati sitten erityisryhmän käytössä. Kultasepänammatti vaatii melko pitkää kouluttautumista ja työssä oppimista, sen vuoksi korutyöskentelyn ohjaamisessa on tärkeää osata valita sopivimmat käytettävissä olevat menetelmät ylipäänsä harrastajille, mutta erityisesti erityisryhmille. Hopeaan liitetty arvokkuus ja valmistustekniikoiden vaativuus ovat pitäneet sen vielä melko pienen ryhmän harrastuksena. Aito Pajan lähtökohtana on ollut tarjota työskentelyyn oikea kultasepän työympäristö, menetelmät ja materiaalit, jossa kurssilaiset pääsivät kokeilemaan itselleen aivan uutta työskentelytapaa, suunnittelemaan ja valmistamaan hopeakoruja.

Opintojeni ensimmäinen projektityö oli syksyllä 2012 järjestetty Lähde Lentoon -korukurssi kehitysvammaisten lasten vanhemmille ja mielenterveyskuntoutujien omaisille. Kurssin tavoitteena oli kokeilla kurssikonseptiä, jossa yhdistyisi itsensä positiivisten puolien ja vahvuuksien näkeminen, sekä näiden ajatusten kiteyttäminen ja tuottaminen näkyväksi käsitöiden keinoin. Työryhmässä toimivat lisäkseni kultaseppä, muotoilijat Teija Halonen ja Henna Hokkanen. Kurssin kohderyhmänä olivat kehitysvammaisten lasten vanhemmat ja mielenterveyskuntoutujien omaiset. Molemmilla omaisryhmillä elämäntilanne on usein hyvin kuormittava ja sen vuoksi oma hyvinvointi jää helposti huomiotta. (Pesu 2012, 3, 13–14.)

Kurssilla he pääsivät irti arjestaan, tutustuivat uusiin ihmisiin, saivat keskittyä omaan itseensä, kartoittaa omia hyviä ominaisuuksiaan ja muistojaan ja muita elämänsä positiivisia asioita sekä toteuttaa itseään käsillään. Kaikki se kiteytettiin itse valmistettavaan koruun. Kurssin ydin tiivistyi lauseeseen: ”Minä olen, minä osaan.” Kurssilla tehdyistä koruista järjestettiin ”Kuningattaren käädyt” -korunäyttely Hämeenlinnassa talvella 2012–13. (Pesu 2012, 3, 13–14.)

Kokemuksena kurssi oli osallistujille positiivinen ja energiaa antava, uuden oppiminen oli innostavaa ja antoi osalle kurssilaisista uuden sysäyksen käsitöiden harrastamiselle. Jokainen meistä tietää kuinka tyytyväiseksi itsensä voi tuntea, kun oppii uutta ja pienten ponnistelujen myötä saa tehtyä jotain valmiiksi. Lähde Lentoon kurssimme yksi osallistujista oli hyvin tyytyväinen ja ihmeissäänkin saatuaan oman korunsa valmiiksi. Hän koki tehneensä korun, jollaista ei ollut odottanut osaavansa tehdä. Ylpeänä itsestään hän vei useita kertoja ystäviään ja läheisiään katsomaan kurssin lopuksi järjestettyä Kuningattaren käädyt -näyttelyä. Hän myös innostui muunlaisienkin käsitöiden tekoon vuosien tauon jälkeen. Kurssin toiminta oli hänelle selvästi inspiroiva ja liikkeelle laittava kokemus, joka osui hänen elämässään oikeaan ajankohtaan oman voimaantumisen kanssa.

Lähde Lentoon -kurssi osoitti työryhmällemme, että koru taipuu mainiosti hyvinvointia tukevaan työskentelyyn, ja että muutkin ihmiset olivat saaneet siitä samanlaisia kokemuksia kuin me itse. Teimme Lähde Lentoon -korukurssilaisille laajan kyselyn korukurssin toteutuksesta ja heidän kokemuksistaan. Tavoitteenamme on pilotoida ja löytää yritystoimintaan sopivia korukurssien toimintamalleja erilaisille ryhmille. Molemmissa projekteissa painotus on ollut niin kädentaidoissa kuin hyvinvoinnin edistämisessä. Aito Paja -korukurssin suunnittelu ja toteutus ovat olleet osa syventävää harjoittelua keväällä 2014. Opinnäytetyöni pyrkimys on esittää perusteluita korutyöskentelyn moninaisista eduista kehitysvammaisille ja siten myös toimia tulevaisuudessa referenssinä toimintaamme esiteltäessä.

1.2 Opinnäytetyön työelämäyhteys

Toiminnallisen opinnäytetyön on yleensä työelämän kehittämistyö. Sen tavoite on ammatillisen toiminnan kehittäminen, ohjeistaminen, järjestäminen tai järjeistämisen. Toiminnallisen opinnäytetyön ominaispiirre on työelämän yhteys, toimeksiantaja. Toiminnallinen opinnäytetyö rakentuu kahdesta osasta: toiminnallisen osuuden eli produktin ja opinnäytetyöraportin eli opinnäytetyöprosessin dokumentoinnin ja arvioinnin tutkimusviestinnän keinoin.

Toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksen tulee perustua ammattiteorialle ja sen tuntemukselle, ja siten toiminnallisen opinnäytetyöraportin tulee aina sisältää myös niin sanottu teoreettinen viitekehysosuus. (Falenius, Lumme, Leinonen, Leino & Sundqvist 2006.) Tässä opinnäytetyössä toimeksiantajan osassa toimin minä itse, yrittäjänä yrityksessä Hopeaseppä Heidi Pesu. Tätä kirjoittaessa olen myös perustanut sivutoiminimen Koruverstas Klo-

van, joka tarjoaa muun muassa avoimia korukursseja sekä räätälöityjä tilauskursseja.

1.3 Keskeiset tutkimuskysymykset

- Miten metalli- ja korutyöskentely sopii kehitysvammaisille henkilöille?
- Mitä hyvinvointia tukevia asioita korutyöskentely sisältää?
- Millä tavoin korutyöskentelyä voitaisiin hyödyntää kehitysvammaisten hyvinvoinnin tukena?

1.4 Opinnäytetyön rakenne

Raportin alussa esittelen opinnäytetyön lähtökohdat ja keskeiset tutkimuskysymykset. Opinnäytetyön teoreettista viitekehystä esitellään luvuissa kaksi ja kolme. Luvun kaksi teemoja ovat luovuus, käsityö, tekemisen terapeutisuus, esinesuunnittelun perusteet ja koru. Luvussa kolme tarkastellaan kehitysvammaisuutta, erityistaidetta sekä toiminnan merkitystä hyvinvoinnin edistäjänä. Käytetyistä tutkimusmenetelmistä kerrotaan luvussa neljä. Tutkimusaineiston esittely sisältyy viidenteen lukuun, jossa esitellään Aito Pajan toiminta ja luvussa kuusi käsitellään tutkimuksen tulokset. Luvussa seitsemän esitetään tutkimuksen johtopäätökset ja pohditaan toiminnan tulevaisuuden mahdollisuuksia.

2 LUOVUUS, KÄSITYÖ JA TEOS

Tässä luvussa taustoitetaan opinnäytetyöhön liittyviä teemoja luovuutta, käsityötä, tekemisen terapeuttisuuksi, avaan lyhyesti tuotesuunnittelun prosessia sekä korun käsitettä

2.1 Luovuus

Luovuus nousee esiin monissa erilaisissa yhteyksissä. Siitä keskustellaan ja kirjoitetaan nyky-yhteiskunnassa paljon. Luovuutta on tutkittu paljon ja siitä on olemassa useita erilaisia teorioita. Yksi humanistisen psykologian perustajista, Abraham Maslow on korostanut jokaisen yksilön oikeutta luovaan itsensä toteuttamiseen, prosessi tai lopullinen tuotos ei ole hänestä tärkeintä, vaan olennaista on, että ihminen sallii itsensä tehdä asioita vapaana rajoittavasta itsekritiikistä. Itseään toteuttava luovuus sisältää ennakkoilulottomuutta, iloa ja leikkisyyttä. Maslow`n mukaan ihmisellä on synnynnäinen tarve luovaan itsensä toteuttamiseen. Hän korostaa luovuuden edellyttävän rohkeutta, vapautta, spontaaniutta ja itsensä hyväksyntää. (Uusikylä 2012, 41–42.)

Psykologi Mihály Csíkszentmihályin näkee luovuuteen liittyvän kolme osatekijää: toiminnan ala (domain), henkilö (person) ja toimintakenttä (field). Hänen mukaansa luovuus ei ole yksilön erityinen ominaisuus ennen kuin sosiaalinen ympäristö arvioi hänen luovan suorituksensa. (Anttila 1992, 67–70.)

Luovuuteen vaikuttavat ihmisen sisäinen ja ulkoinen motivaatio. Ulkoiseen motivaatioon vaikuttavat ympäristön olosuhteet, kannustus, erilainen palkitseminen, resursointi. Sisäinen motivaatio taas ilmenee kyvystä sitoutua tehtävään. Luovuuteen liittyy myös kyky muotoilla tehtävä itselle sopivaksi ja mieluisaksi sekä täydellinen syventyminen siihen. Luovan työskentelyn huipentuma on Flow-kokemus eli virtauskokemus. Csikszentmihályi kuvaa toiminnan Flow-kokemusta onnellisuuden, ilon, tyydytyksen ja menestymisen tunteiksi. (Koskennurmi-Sivonen & Seitamaa-Hakkarainen 2003.)

Luova prosessi jakautuu eri vaiheisiin:

1. Ongelman löytäminen ja sen tarkastelu eri puolilta.
2. Hautomisvaihe, ongelma hautuu alitajunnassa
3. Oivallusvaihe, idean äkillinen syntyminen
4. Todentaminen, analysoidaan ajattelutyön tulos ja jatketaan sen tietoista kehittämistä. (Uusikylä 2012, 120–122.)

Luovaa prosessia leimaa tietty epämääräisyys. Työskentelyn alussa prosessin tavoite ei aina ole täysin selvä. Luovaan prosessiin vaikuttavat aina tunne, älylliset ja tiedolliset elementit. Ne voivat vaikuttaa prosessiin edistävästi tai haittaavasti. Luovassa prosessissa henkilö voi antautua alitajunnan vietäväksi tai vaihtaa näkökulmaa epärationaalisen ja rationaalisen työskentelytavan välillä. (Uusikylä 2012, 120–122.)

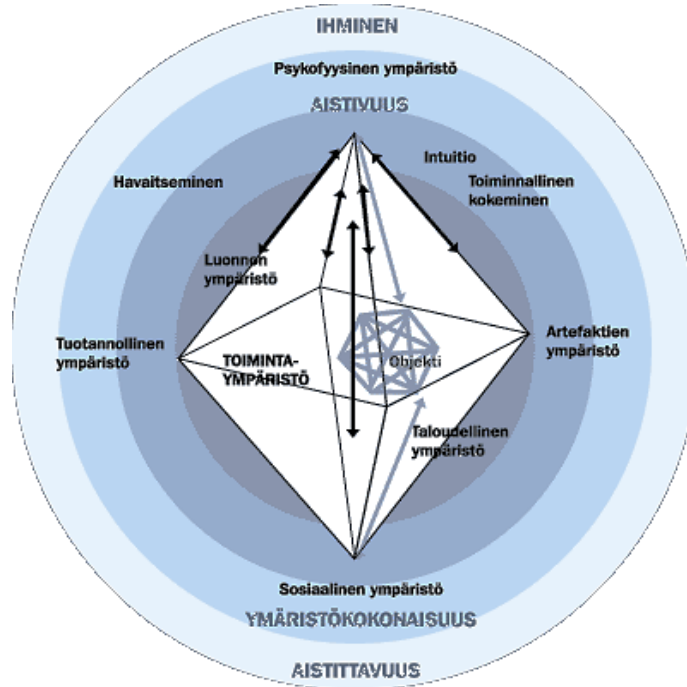
Flow-kokemuksessa ihminen sukeltaa toimintaan täydellisesti keskittyneenä, jolloin kaikki muu, ympäristö, huolet ja oma epävarmuus, katoaa. Flow on työskentelyyn liittyvää iloa ja nautintoa, jonka kautta yksilö kehittyy ja hänen toimintansa monimutkaistuu ja rikastuu. Flow-kokemuksessa on oleellista työskentely sopivasti omien kykyjensä äärrajoilla, itsensä haastaminen, tavoitteiden saavuttaminen ja niiden ylittäminen. Ihmisen löytäessä itselleen uusia haasteita ja käyttäessään uusia taitoja, kokee hän iloa, tyydytystä ja kehittyy monimuotoisempaan suuntaan. Flow-kokemus kasvattaa näin ihmisen toiminnan monimuotoisuutta ja asiantuntijuutta. (Koskennurmi-Sivonen & Seitamaa-Hakkarainen 2003.)

2.2 Käsityö

Käsityön tekemisen perusosat ovat käsityön tekijä, materiaalit ja tekemisen prosessi. Näiden toiminnan tuloksena syntyy tuote. Käsityöprosessin kautta ihmisellä kehittyy kyky havaita asioiden taustatekijöitä sekä arvioida osien välisiä suhteita sekä niiden suhteita kokonaisuuteen. Käsityön tekijä oppii tunnistamaan omat rajansa sekä ottamaan vastuuta työstään. (Rönkkö 2011, 12–13.)

Pirkko Anttila valottaa käsityö toiminnan merkitystä prismakuvion avulla (Kuvio 1.). Prismen huipulla on ihminen, käsityön tekijä. Työskentely voi merkitä hänelle itsensä ilmaisun mahdollisuutta, luovuutta, innovatiivisuutta tai mahdollisesti terapeutista tai viihdyttävää toimintaa. Prismen alaosassa on ihmisen sosiaalinen ympäristö, jossa korostuu käsityön mer-

kitys yhteisöllisenä prosessina ja perinteenä. Keskiakselilla sijaitsevat käsityötoimintaan kuuluvat toiminnan ympäristöt: kulttuuri, tekniikka, luonto ja talous. Kaikki nämä vaikuttavat käsityö toimintaan, painottuen yleensä johonkin osaan. Prismän keskiössä sijaitsee itse käsityötuote. (Anttila 2006, 24–26.)

Kuvio 1. Käsityön toiminta- ja tutkimusavaruus (Anttila 2014)

Kuvio ilmaisee käsityön tekemisen vaikutusta elämän eri osa alueisiin. Se on luovaa toimintaa, jolla on myönteinen merkitys. Käsityö voi antaa tekijälleen tyydytyksen aiheen, mahdollisuuden luovuudelle ja itsensä ilmaisulle. Se voi myös toimia yhtenä keinona viihdyttää itseään. Käsityöllä on suuri kulttuurillinen merkitys. Se ylläpitää traditioita ja kehittää kansallista identiteettiä. Käsityöllä on myös paljon sosiaalisia ja taloudellisia ulottuvuuksia. (Anttila 1992, 10.)

Käsityöammattien suosio on edelleen nousussa ja käsitöiden tekeminen on jälleen arvostettua. Erilaiset messut ja tapahtumat, internetin kautta toimivat käsityöharrastajien ryhmät, blogit ja videot jakavat käsityömenetelmistä tietoa ja toimivat harrastajien vertaisryhminä sekä keskustelu foorumeina.

Ihmisen aistit jaetaan kahteen pääryhmään: vanhoihin, proprioseptiivisiin aisteihin, ja myöhemmin kehittyneisiin aisteihin. Proprioseptiivisten aistien ensisijainen tehtävä on suojata ihmisen elimistöä, tätä tehtävää suorittavia aisteja ovat muun muassa paine-, lihas- ja tasapainoaistit sekä kivun tuntemus. Lihasten ja jänteiden asennon sekä liikettä ilmaisevaa aistimusta kutsutaan kinestesiaksi. Sen avulla ihminen pystyy aistimaan kätensä asennon silmien ollessa kiinni. Tällaista aistimusta ei yleensä tiedosteta silloin kun liikesuoritus on automaattista. Aistimuksesta tulee tietoista, kun liikerata tai suoritus ei tapahdu normaalisti. Stereognostiseksi aistiksi

kutsutaan kykyä määritellä ja tunnistaa kohde, sen muoto, koostumus ja materiaali, näkemättä itse kohdetta. (Anttila 1992, 41.)

Nämä aistimukset ovat oleellisia harjoitettaessa kädentaitoja. Materiaalien tuntu, työvälineiden ja koneiden hallinta sekä esineiden massojen ja muotojen hahmottaminen, painojen, määrien ja ulottuvuuksien ymmärtäminen vaatii näiden niin sanottujen sisäisten aistimusten herkkyyttä (Anttila 1992, 42).

Käsityön tekijä käyttää työskentelyssään kaikkia aistejaan. Pirkko Anttila lainaa kirjassaan Käsityön ja muotoilun perusteet Paula Tuomikosken sanoja ”Kädet antavat luotettavaa informaatiota.” Käsien kautta havaitaan painoa, lämpötilaa, kokoa, materiaalin tuntua, työstö jäljen tuntua ja niin edelleen. Kinesteettisen aistimuksen kautta muun muassa seppä tietää miten vasaran isku kohdistuu oikein työstettävään kappaleeseen. (Anttila 1992, 42).

Hajuaistin merkitys vaihtelee eri materiaalien ja työstömenetelmien kohdalla. Puulajit tuoksuvat erilaisilta, tuoksu voi olla nopein tapa tutkia, mikä puulaji on kyseessä. Hajuaisti voi myös informoida vaarasta työskenneltäessä, muun muassa puuta sorvattaessa palavan puun haju varoittaa tekijää kappaleen ylikuumentumisesta. Makuaistia perinteisessä käsityössä hyödynnetään harvemmin. (Anttila 1992, 43.) Makuaistin merkitys korostuu kuitenkin nykyään leivonta trendin myötä, muun muassa erilaisten näyttävien kakkujen valmistus on käsityötä parhaimmillaan ja valmistettavaan tuotteeseen liittyy luonnollisesti maku olennaisena osana.

Käsityötä tehdessä kuuloaistilla on tärkeä tehtävä. (Anttila 1992, 43.) Tippuvan nuppineulan ääni havahduttaa pudonneen apuvälineen etsintään. Seppä kuuntelee vasarointiaan, metallista lähtevää oikean sävyistä sointia. Erilaisten työstöäänien avulla käsityöläinen tietää että toiminta kohdistuu kappaleeseen oikein. Myös työstö äänen rytmillä on merkitystä. Itse hopeaseppänä pyrin vasaroimaan esinettä tietyllä rytmillä, jolloin työskentely etenee samanlaisena voimakkuudeltaan ja työstettävän alueen laajuus pysyy aina samankokoisena ja laadultaan samankaltaisena. Tasainen työn ääni auttaa myös keskittymään ja rauhoittaa.

Näköaistin merkitys korostuu erityisesti työskenneltäessä värien parissa. Värejä ei voida erottaa millään muilla aisteilla. Näköaistin avulla ihminen voi saavuttaa esteettisen ja elämyksellisen kokemuksen. Anttila kirjoittaa kirjassaan Aarne Kinnusen näkemyksestä käsityöläisen esteettisen asenteen välttämättömyydestä. Käsityöläisen ei tarvitse kokea työskentelyään esteettisenä elämyksenä, mutta esteettinen asenne, visio, hänellä on oltava, jotta hän voi toteuttaa kauniin esineen. Useissa käsityöissä käden ja silmän yhteistyö on välttämätön. Esimerkiksi puunsorvaaja oppii luottamaan näköaistiinsa työstettävän kappaleen muodon ja mittojen kanssa. (Anttila 1992, 43–44.)

2.3 Käsien tekemisen terapeutisuus

Käsityön tekeminen antaa meille ihmisille hyvän olon tunteen. Käsityöprosessi sisältää suunnittelun, toteutuksen ja työn valmistumisen osat. Prosessissa tekijä hallitsemme ja ohjaa itse toimintaansa haluttuun suuntaan.

Eija Vähälä (2003, 60,85) kirjoittaa kirjassaan, Luovan käsityöprosessin yhteydet psyykkiseen hyvinvointiin, kuinka käsityössä ja luovassa prosessissa voi havaita tekijän sisäisen ja ulkoisen todellisuuden kohtaamisen. Suunnittelua ja ratkaisuja sisältävän prosessi edellyttää tekijän analyysiä ja arviointia omasta tekemisestään ja päätöksistään. Ponnistelu itsensä kanssa, erilaisten vaihtoehtojen näkeminen ja kyky hyväksyä muutoksia ilmentää käsityöprosessissa tekijän psyykkistä itsesäätelyä.

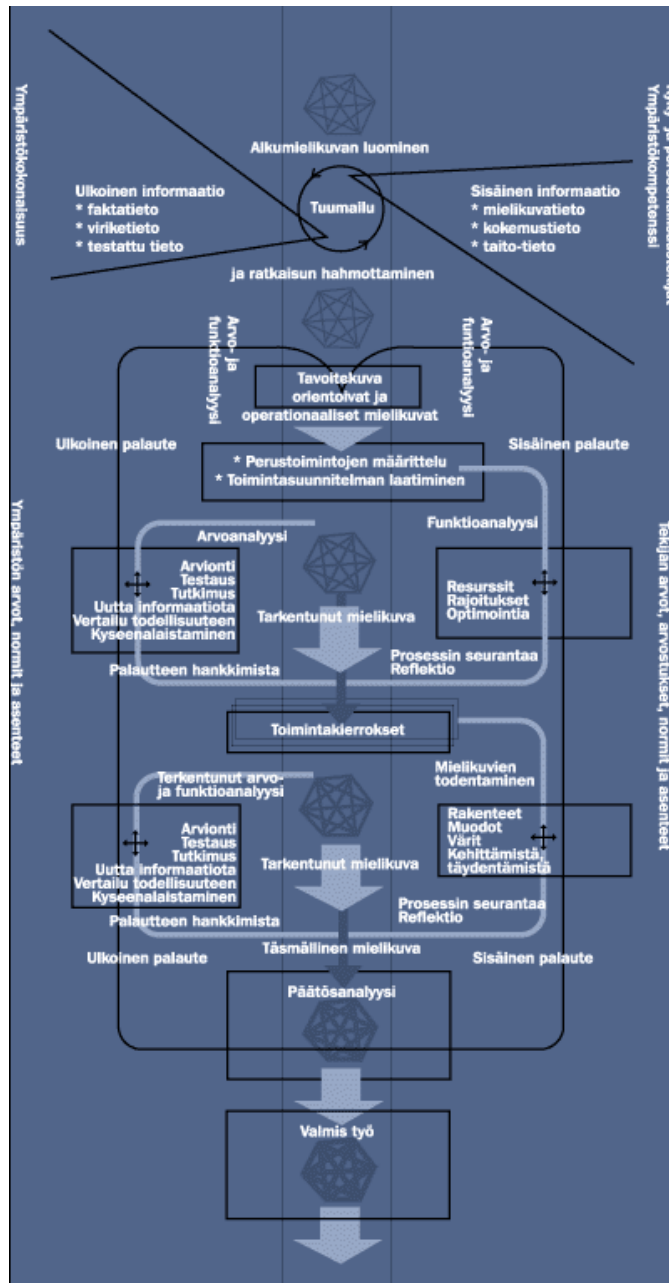
Luova motivaatio ruokkii ihmisessä riskinottoa, jännityksen ja konfliktien hyväksymistä, riippumattomuutta muista sekä käyttämään sisältä ohjautuvaa arviointia. Luovaa persoonaa sävyttää vahvana ominaisuutena itsenäisyys. Epäonnistuminenkin voidaan nähdä positiivisena ja ponnistelemalla voi onnistua. Harjoittelu ja kokemusten karttuminen kehittää parhaiten itseluottamusta. (Vähälä 2003, 81–82.)

Vähälän (2003, 185–186) tutkimuksen mukaan käsityön tekijä rentoutuu työskennellessään ja hyödyntää tietoisia ja tiedostamattomia ärsykeitä omaan persoonallisuuteensa sekoittuneina. Hän on verrannut käsityöprosessia suggestion aiheuttamaan olotilaan ja havainnut näissä yhtäläisyyksiä muun muassa korkea motivaatiotaso, intuition aktivoituminen, mielihyvän ja rentoutumisen tunne sekä tietoisien ja tiedostamattoman välinen yhteys. Vähälä on tutkimuksessaan löytynyt myös viitteitä tutkittujen käsityön tekijöiden sykkeen hidastumisesta neulomisen aikana. Tämä on edesauttanut rentoutumista käsityön äärellä.

Tutkimuksessa todetaan myös taiteellisen työskentelyn toimivan terveen toiminnan mallina. Käsityössä tapahtuva taiteellinen ja sensomotorinen puoli tuo toimintaan vielä suuremman merkityksen. Terapeutisuus kohdistuu käsityöntekijään kuin tiedostamatta. (Vähälä 2003, 187.)

2.4 Tuotesuunnittelun prosessi

Pirkko Anttila (1992, 132) määrittelee kirjassaan, Käsityön ja muotoilun teoreettiset perusteet, käsityöllisen suunnittelun ja valmistuksen teoreettista mallia seuraavasti. Alla oleva kuva toimii yhtäläillä harrastajan kuin käsityöalan ammattilaisen suunnitteluprosessin mallina (Kuvio 2.). Mallissa on kuvattuna pelkistettynä spiraalina etenevä perusprosessi. Useimmin prosessissa on useita päällekkäisiä, rinnakkaisia ja haaroittuvia erikokoisia kierroksia. Tämä tuo käsityön suunnitteluun ja valmistusprosessiin haastetta ja mielenkiintoa, kaiken liittyessä kaikkeen. Prosessi vaatii asiantuntemusta ja käsityötaidon hallintaa.

Kuvio 2. Käsityön ja muotoilun suunnittelun ja valmistuksen teoreettinen malli (Anttila 2014)

Malli muodostuu seuraavista tekijöistä:

- Alkumielikuvan luominen ja ratkaisun hahmottaminen**
 Inspiraatio, innovaatio, mielikuvat ja sisäiset mallit. Alussa on tekijän oma mielikuva tehtävän työn tarkoituksesta ja sen tavoitteista. Hän kartoittaa ja hankkii mielikuvaansa vaikuttavia sisäisiä ja ulkopuolisia informaatioita. Alkumielikuvan täsmentyminen ja perustoimintojen määrittelyn ja toimintasuunnitelman laatimisen yhteydessä tuotetta luonnostellaan piirtämällä tai muulla tavalla pyritään esittämään suunniteltu idea nähtävään muotoon. (Anttila 1992, 132.)

- **Tekijän omat resurssit**

Tekijän omien henkilökohtaisten näkemysten, arvojen, arvostusten ja odotusten kartoitus. Tarkastellaan oman motivaation, osaamisen ja luovuuden tekijöitä. Tässä vaiheessa myös pohditaan tekijän omien resurssien ja rajoitusten optimointia.

- **Prosessin ulkopuoliset resurssit**

Tekijä arvioi ympäristöstä tulevien arvojen ja asenteiden sekä ulkopuolisen panostuksen suhdetta prosessiinsa. Saatua palautetta arvioidaan ja vertaillaan todellisuuteen.

- **Tuotoksen suunnittelu**

Tuotteen suunnittelu ja valmistamisen analysointi: muodot, rakenteet, värit. Samalla voidaan tuotteelle tehdä funktioanalyysi. Analyysiä voidaan tarkastella Viktor Papanekin luoman kuutiomallin pohjalta. Tällöin tuotetta tarkastellaan käytön, tarpeen, menetelmän, esteettisyyden, assosiaatioiden ja telesiksen, aikaan sidottu, funktioista. Analyysi korostuu erityisesti ammattimaisessa käsityön suunnittelussa ja valmistuksessa. (Anttila 1992, 147–148.)

2.5 Koru

Ihmisen tarve koristautumiseen on mahdollisesti lähes yhtä vanhaa perua kuin ihminen itse. Vanhimmat todisteet tästä löytyvät luolamaalauksista noin kahdenkymmenen tuhannen vuoden takaa. Alun perin koruina käytettiin metsästettyjen eläinten luita, hampaita ja kynsiä. Oletettavasti myös ihmisen elinalueen kasvit, linnut ja hyönteiset tarjosivat koristautumiseen erilaisia vaihtoehtoja. Kukkat, lehdet, siemenet, höyhenet ja niin edelleen ovat maantuneet aikojen saatossa, mutta niitä käytetään edelleen alkuperäiskansojen koristautumisen perusmateriaaleina. (Untracht 1985, 1.)

Korujen käytön alkuperäinen merkitys on ollut toimia amuletteina eli kantajaansa suojaavina objekteina. Eläinten hampaiden ja kynsien uskottiin sisältävän kyseisten eläinten voiman, aggressiivisuuden, pelottomuuden ja rohkeuden. Amulettissa näiden ominaisuuksien uskottiin siirtyvän kantajalle. Amuletti saattoi suojata muun muassa pahalta silmältä, luonnonkatastrofista, sairauksilta tai noituudelta. Sen suojaava voima saattoi kohdistua, niin henkisen kuin todellisen elämänkin uhkiin. Toisaalta amulettien uskottiin myös tuovan hyvää onnea, terveyttä, pitkää ikää, vaurautta. (Untracht 1985, 1–2.)

Koru on muuttunut ajan myötä. Metallin käytön oppiminen on mullistanut korua eniten. Arvokkaiden materiaalien ja taidokkaan käsityön kautta koruille tuli arvoesineen status, jolloin se kieli vauraudesta, vallasta ja kaudenudesta. Koruilla on aivan erityinen merkityksensä hallitsijoiden ja vallanpitäjien korustoissa ja vallan symboleina. Korut kuuluivat vuosisatoja ja -tuhansia pääasiassa vallanpitäjien, papiston, ylhäisön ja hallitsijoiden etuoikeuksiin. Korun arvo heijastui myös arvostuksena kultaseppien ammattikuntaan.

Kaupankäynnin lisääntyä ja kauppiaiden vaurastuttua koruja alkoivat käyttää myös tavallisemmat ihmiset. 1900-luvulla korujen käytössä tapahtui suuri muutos. Teollistuminen ja naisten lisääntynyt työssäkäynti johti arkikäyttöön tarkoitettujen korujen syntyyn. Koruja valittiin vaatteisiin sopiviksi asusteiksi, syntyi teollisesti valmistetut epäjalot pukukorut. Niitä käytettiin niin arjessa kuin juhlassakin. Jalometalli- ja jalokivikorut säilyttivät paikkansa muun muassa vihkisormuksina ja erilaisten elämäntilanteiden muistoksi hankittuina ja saatuina koruina, vallan ja arvon merkkeinä sekä tietenkin sijoituskohteina. Koru on myös ollut vahvassa roolissa, kun on haluttu näyttää kuuluvuutta johonkin esimerkiksi nuorisokulttuurin ryhmää. Tai vaihtoehtoisesti koruttomuus on voinut olla tietoinen valinta.

Edelleen korujen kautta ilmennetään valtaa, varakkuutta, kuulumista johonkin ryhmään, omaa arvomaailmaa, kauneuden kaipuuta sekä oman identiteetin korostusta. Viimeinen onkin tänä päivänä varmasti merkittävin syys korujen käytölle. Korun merkityksestä on kirjoitettu viime vuosina, muun muassa Petra Ahde-Deal on tutkinut aihetta väitöskirjassaan *Women and Jewelry*. Siinä hän on todennut naisten korujen käytön selitykseksi sosiaaliset suhteet. Erityisesti perittyihin ja lahjaksi saatuihin koruihin sisältyy merkitys koruun liittyvästä henkilösuhteista ja niiden merkittävyydestä. Peritty koru sitoo käyttäjän sukupolvien ketjuun, siihen latautuu vahva tunneside ja merkitysarvo, usein suurempi kuin korun rahallinen tai esteettinen arvo. Koruissa saatetaan kokea olevan voimaa, jonka uskotaan auttavan elämän erilaisissa tilanteissa, niin haasteissa kuin unelmissakin. (Ahde-Dahl 2013, 148.)

Korun kenttä on laajentunut valtavasti 1900-luvun aikana. Koruja valmistetaan paljon, monenlaisista materiaaleista ja syistä. Samalla korusta on tullut myös yksi taidemuoto. Korutaiteessa yhdistyy käsityöläisyys taiteen tekemiseen, omaan ilmaisuun. Korun avulla kerrotaan tarinoita ja ilmaistaan itseä. Koruteokseen liittyy myös vahvasti sen suhde ihmisen kehoon. Teokset voivat olla käytettäviä koruja, installaatiomaisia tai jopa performansseja. Korutaide on suurelle yleisölle vielä varsin tuntematon taiteen osa-alue. Myös korutaiteilijat itse käyvät edelleen keskustelua siitä, mikä on korutaidetta ja kuinka se määritellään. (Holm 2012, 62–66.)

Tätä opinnäytetyötäni varten yritin etsiä mahdollisia esimerkkejä korutyöskentelyn hyödyntämisestä ihmisen hyvinvoinnin edistämiseksi. Tällaisia esimerkkejä en juuri löytänyt, kuin yhden Lahdessa Tukeva porras -hankkeen yhteydessä. Haastattelin hankkeen kautta Jalkarannan sairaalan psykiatriosastolla yhteisötaiteilijana työskennellyttä korutaiteilijaa Helena Lehtistä, jossa hän toimi parin kuukauden ajan osastolla yhteisötaiteilijana. Hän työsti hankkeen aikana ”Muistojen puutarha” -teosta (Kuva 1.), joka koostui kerätyistä materiaaleista valmistetuista kasvi aiheisista taidekoruista. Lehtisen koki että käsityön ja taiteen tekemisen kokemuksen voi myös jakaa muiden ihmisten kanssa..

Lehtinen työskenteli osastolla asukkaiden ja henkilökunnan lähellä. Korujen muoto ja värit pohjautuivat asukkaiden, heidän läheistensä ja henkilökunnan omiin kasvi aiheisiin muistoihin, jotka Lehtinen saattoi korun muotoon. Ompelutyö oli hyvin meditatiivista ja levottomatkin asukkaat

saattoivat jäädä seuraamaan ja rauhoittumaan taiteilijan viereen. Teoksen valmistaminen oli hidasta, hänen ommellessaan kaksikin viikkoa lasihelmiä yhteen koruun. Työskentelyä seurannut heikkokuntoinen iäkäs nainen oli kokenut kiitollisuutta saadessaan vielä seurata taiteilijan työskentelyä oman sairaalasängkynsä vieressä. Työskentelyn seuraaminen herätti asukkaiden mieleen muistoja käsityön tekemisestä, kukista sekä muita mieleen nousseita muistoja. Koettua prosessia pidettiin merkittävänä asukkaiden ja henkilökunnan keskuudessa (H. Lehtinen, haastattelu 10.4.2014.)

Kuva 1. Muistojen puutarha, Helena Lehtinen 2013

Viime vuosina käsityöharrastuksen trendi on kasvattanut paljon koruharrastajien määrää. Pienen käytettävän esteettisen esineen tekeminen on vienyt monet harrastajat mukanaan. Korutyöskentelyssä yhdistyy toisaalta teknisen toteutuksen problematiikan ratkaiseminen, mahdollisuus nähdä nopeasti oman työnsä jälki, oman luovuuden toteuttaminen sekä esineen estetiikka. Korut ovat usein myös pieniä kooltaan ja niitä voidaan valmistaa lähes kaikista materiaaleista. Ne ovat helppoja hahmottaa suhteessa omaan kehoon, joten kynns niiden valmistamiseen on matala.

3 ERITYISYYS, TAIDE JA TOIMINTA

Tässä luvussa avataan kehitysvammaisuuden sekä erityistaiteen käsitteitä. Luvussa tarkastellaan myös toiminnan ja toimintakyvyn merkitystä ihmiselle.

3.1 Kehitysvammaisuus

Kehitysvammalla tarkoitetaan vaikeutta ymmärtää ja oppia uusia asioita. Kehitysvammaisuus ei ole sairaus vaan ihmisen yksi ominaisuus. Kehitysvammaisia ihmisiä arvioidaan Suomessa olevan noin 40 000, eli koko väestöstä 0,75 prosentti. (Kehitysvammaisten Tukiliiton julkaisusarja 3/2012.)

Kehitysvammaisuuden syyt voivat olla hyvin erilaisia. Perintötekijöistä johtuvat syyt muodostavat suurimman joukon 30 prosenttia kehitysvammaisuuteen vaikuttavista syistä. Lapsen vammautumisen voivat aiheuttaa äidin raskaudenaikainen infektio tai myrkytys, kromosomipoikkeavuus, sikiön hapen puute synnytyksen aikana, synnytyksen aikainen aivovaurio, Rh-tekijä, lapsuuden tapaturma tai synnynnäinen aineenvaihdintahäiriö. Myös lapsen syntymänsä jälkeen sairastama sairaus tai koettu onnettomuus voivat olla kehitysvammaisuuteen johtavia syitä. (verneri.net 2014.)

Kehitysvammaisuuden aste vaihtelee vaikeasta vammaisuudesta lievään oppimisvaikeuteen. Usein kehitysvammaisuuteen voi liittyä myös muita vammoja, jotka saattavat vaikeuttaa liikkumista, puhetta tai vuorovaikutusta muiden ihmisten kanssa.

Jaana Isomäki (2004, 20) kirjoittaa, Tajua 2004 Sivusta katsoen -kirjassa kehitysvammaisuudesta seuraavalla tavalla. Kehitysvammaisuus on parantumaton tila, mutta sitä on mahdollista muuttaa parempaan suuntaan kuntoutuksen, opetuksen ja sopivan tuen avulla. Kehitysvammaisten henkilöiden itsenäisyys ja erilaiset mahdollisuudet oman elämänsä suhteen ovat parantuneet yhteiskunnan ja asenteiden kehittymisen myötä. Yleisen asenne muutoksen kautta on alettu nähdä ihmisten taidot, kyvyt ja piirteet moniulotteisempina. Normaaliuden käsitteen joutaessa, tämä antaa myös kehitysvammaisille henkilöille enemmän tilaa ja mahdollisuuksia yhteiskunnassamme.

Artikkelissa Ohjaus- ja opetustaidot Ikonen, Kunnas ja Leväniemi kirjoittavat kehitysvammaisten opetuksesta ja oppimisesta. Heidän käsityksensä mukaan kehitysvammaiset ihmiset oppivat itseohjautuviksi varsin nopeasti, kun heille vain annetaan siihen mahdollisuus. Tähän tarvitaan asenne muutosta ohjauksessa ja opetuksessa sekä saada kehitysvammaiset itse ymmärtämään omat kehittymistarpeensa. Tällaisessa aktiivisen oppimisen mallissa opettajan ja ohjaajan tehtävä on toimia vammaisen yhteistyökumppanina. He korostavat myös ohjauksen prosessiluonnetta, oppimisprosessin aikana ohjattava kehittyy myös laajemmin persoonaltaan, oppiminenhan on kokonaisvaltainen tapahtuma. (Ikonen, Kunnas & Leväniemi 1999, 337.)

Huolimatta yhteiskunnan muutoksesta esteettömämpään ja saavutettavampaan suuntaan, kohtaavat vammaiset henkilöt yhä edelleen jokapäiväisessä elämässään erilaisia esteitä, syrjiviä käytäntöjä ja sosioekonomista eriarvoisuutta. Ne rajoittavat heidän mahdollisuuksiaan elää tasapainoista elämää ja lisäävät näin syrjäytymisen riskiä. Vammaisia kohtaan koetaan enakkoluuloja ja he kokevat usein kielteistä suhtautumista muiden ihmisten sekä yhteiskuntarakenteiden taholta, nämä rajoittavat edelleen heidän itsenäistä suoriutumista, itsemääräämisoikeuttaan ja yhteiskunnallista osallisuutta. Myös alueelliset erot aiheuttavat eriarvoisuutta vammaisten osallisuuden mahdollisuuksiin. He kokevat suurimmat esteet työllistymisessä, kouluttautumisessa, asumisessa sekä perhe-elämässä. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2014.)

Useimmin vammaiset työllistyvät kunnan järjestämään avotyöhön työtoiminta- tai päivätoimintakeskuksiin tai tuettuun työhön. Työn puuttuessa harrastukset ja mielekkään tekemisen merkitys korostuu. Eri vammaisjärjestöjen järjestämä virkistystoiminta ja retket ovat monille tärkeitä toiminnan muotoja. Harrastusten kautta löytyy kaikille tärkeitä sosiaalisia kontakteja. Harrastukset ja vapaa-ajan aktiviteetit lisäävät vammaisten itsemotivaatiota ja sosiaalista kyvykkyyttä sekä saavat aikaan tunteen merkityksellisestä tekemisestä. Vammainen henkilö tarvitsee kuitenkin läheistensä ja yhteiskunnan järjestämää konkreettista tukea ja kannustusta osallistuaan vapaa-ajan harrastustoimintaan. Useimmiten näitä tukimuotoja ovat

esim. avustajan saaminen, taksikyyti ja tulkkipalvelut. (Eriksson 2008, 77–90.)

3.2 Erityistaide

”Taide kuuluu kaikille, sen kokeminen ja tekeminen on jokaisen perusoikeus.”, kirjoittaa Raisa Laurila puheenvuorossaan teoksessa, Taju 2004 Sivusta katsoen. TAJU 2004 -näyttelyssä ja sen yhteydessä julkaistussa kirjassa, Taju 2004 Sivusta katsoen, on pohdittu kuvataiteen eri merkityksiä erityisryhmille muun muassa kehitysvammaisten henkilöiden ja mielenterveyspotilaiden sekä ”tavallisen ihmisen näkökulmasta. (Isomäki ja Laurila-Hakulinen 2004, 4.)

Outsider-taiteeksi kutsutaan taidetta, jota määrittävät ulkopuolisuus ja kansantaidepohjainen itseoppineisuus. Kansainvälisesti outsider-taiteen kenttä on jaettu kahteen osaan. Art-Brut -taiteen pohjalta määriteltyn, usein laitostympäristöissä koettuun ulkopuolisuuden tunteesta kummuneeseen taiteeseen, sekä ITE-taiteeseen, joka on kansantaidepohjaisen itseopitun taiteen nimike. (ITEnet. 2015) Kansainvälisesti erityistaidetta on ryhdytty esittelemään osana outsider-taidemuotoja. (Haveri 2013a, 30.) Mielenterveyspotilaan taiteessa korostuu sen erityislaatuinen sisältö, joka tulee esiin hänen sairastumisen myötä. Mielenterveyspotilaan taiteessa näkyvät taiteilijan sisäiset yllykkeet ja tarve niiden ilmaisuun. Kehitysvammaisten taiteilijoiden taide eroaa muusta outsider -taiteesta merkittävimmin siinä, etteivät he yleensä käsittele teoksissaan synkkiä aiheita, vaan teoksista välittyy elämänilo, valoisuus ja kirkkaus. (Isomäki ja Laurila-Hakulinen 2004, 26.)

Samassa teoksessa Ahti Isomäki (2004, 54) kirjoittaa kehitysvammaisten taiteilijoiden tyylien vaihtelevan realismista abstraktismiin. Heidän taiteelleen on ominaista rentous, suurpiirteisyys ja loisteliaat iloiset värit. Teoksia leimaa lapsenomaisuus, naiivius. Isomäki korostaa kuitenkin kehitysvammaisten henkilöiden taiteen kehittyneisyyttä, persoonallisuutta ja määrätietoisuutta, joka erottaa sen lasten taiteesta.

Jaana Isomäki (2004, 20–22) kirjoittaa neuropsykologisissa tutkimuksissa todetun, että oppimishäiriöisten henkilöiden yhteisinä piirteinä ovat vaikeudet tarkkaavaisuudessa, muistin alueella, peräkkäisen tiedonkäsittelyssä ja oman toiminnan ohjauksessa. Kaikille kehitysvammaisille henkilöille, kehitysvamman asteesta riippumatta, eniten ongelmia tuntuu tuottavan oman toiminnan ohjaus. Toiminnanohjauksella tarkoitetaan kykyä suunnitella, toteuttaa ja arvioida omaa toimintaa, se vaatii abstraktia ajattelua ja on hyvin moniulotteinen kyky. Toiminnanohjaus on vahvasti mukana kehitysvammaisten koulujen opetusohjelmissa, kuntoutusohjelmissa sekä valmennuksessa. Toiminnanohjauksella kehittämällä oppiminen ja kehittyminen erilaisissa taidoissa helpottuvat. Isomäki arvelee, että juuri toiminnan ohjauksen puutteet luovat kehitysvammaiselle henkilölle tilanteen, jossa luovuus, spontaanin toiminnan ja luomisen halu sekä ilo nousevat hyvin esille.

Kehitysvammaisten ihmisten taiteesta tulee useimmille ensimmäiseksi mieleen voimakkaat värit, rohkeus, aitous, huumori, ilo ja pidäkkeettömyys. Heidän taiteensa tavoittaa samaa tekemisen ja luomisen vapautta kuin lasten tekemä taide. Jaana Isomäki nostaa esiin juuri heidän rohkeutensa ja kyvyn tehdä asioita vapaina sensuurista ja itsekritiikistä. Hän pohtii, onko kehitysvammaisen taiteilijan luovuuden ydin siinä, ettei hän ajattele lopputulosta. Tämä ei tietenkään toteudu silloin, jos ihmiselle on opetettu, ettei hänellä tai hänen tekemisellään ja kyvyillään ole arvoa. (Isomäki ja Laurila-Hakulinen 2004, 22.)

Jaana Venkula (2011, 64) pohtii teoksessaan, Taiteen välttämättömyydestä, sitä mikä meitä ihmisiä taiteessa vaikuttaa. Hänen mukaansa vaikuttavuus ei perustu niinkään taiteen toteutuksen tekniseen täydellisyyteen, vaan taiteilijan oman ilmaisun vilpittömyyteen. Venkula viittaa Aristoteleen käsitykseen taideteoksen korkeasta laadusta, jolla hän tarkoitti jokaisen olion ainutlaatuisen ominaisuuden kehittämistä mahdollisimman hyväksi. Taiteessa laadun käsite on siis eettinen. Nimenomaan taiteilijan uskollisuus omalle totuudelleen tuottaa katsojalle merkittävän kokemuksen. Tämä kaikki toteutuu hyvin kehitysvammaisten henkilöiden taiteessa ja sen kokemisessa.

Kehitysvammaisille ryhmille on Suomessa tarjottu taidetoimintaa jo pidemmän aikaa ja sen hyödyt ovat yleisesti ymmärrettyjä. Heidän taiteensa arvostus on myös nousussa pitkällisen ja sitkeän työn tuloksena. Valta-kunnallisesti kehitysvammaisten taiteilijoiden työn tunnettavuutta ja arvostusta pyrkii edistämään Kehitysvammaisten taiteilijoiden tuki ry, Kettuki ry, joka toimii verkostojana ympäri Suomen sijaitsevien eri erityistaiteen toimijoiden välillä sekä kansainvälisessä yhteistyössä (Kettuki, 2015). Hyvä esimerkki tällaisesta paikallisesti merkittävästä erityistaiteen toimijasta on Kaarisilta ry, Nastolassa. Kaarisilta tarjoaa päivätoiminnan puolella monipuolista toimintaa kehitysvammaisille henkilöille, mutta myös musiikin ja kuvallisen ilmaisun ammatillista erityisopetusta. Kaarisilta ry:llä on myös merkittävä rooli erityistukea tarvitsevien taiteilijoiden näkyväksi tuojana, ylläpitämänsä Galleria Art Kaarisillan taustalla. (Art Kaarisilta ry, 2015.)

Minna Haveri (2013b, 18) on listannut Luovat erot -hankkeessa tehtyjä havaintoja raportissaan erilaisia hyvinvoinnin ulottuvuuksia taidetyötoiminnassa, muun muassa toimintakykyyn vaikuttavia ovat ajattelu, oppiminen, muisti, kommunikointi ja motoriikka. Hän (2013b, 3, 21–22.) on tarkastellut kehitysvammaisten taiteilijoiden taidetyötoiminnan studiomallin pilotointia. Toiminta tarjoaa taiteilijoille mahdollisuuden tehdä taidetta ammattimaisesti. Raportissa todetaan taidetoiminnan tärkeä merkitys erityistaiteilijoiden sosiokulttuuriselle ja yhteiskunnalliselle osallisuudelle sekä hyvinvoinnin tukemisessa. Haveri viittaa myös kansainvälisiin kokemuksiin erityistaiteen mahdollisuuksista tarjota myös merkittäviä taloudellisia ansioita taiteellisesti lahjakkaille kehitysvammaisille ja muille erityistä tukea tarvitseville henkilöille. Raportissa päädytään suosittelemaan taidetyötoiminnan mallin soveltamista ja käyttöä kuntien palveluntuotannossa.

Haverin (2013b, 7.) korostaa raportissaan, taidetoiminnan merkitystä vammaisen ihmisen identiteettiä vahvistavana, niin omasta näkökulmastaan kuin ympäröivän yhteisönkin silmissä. Merkittävänä nähdään myös valtakulttuurimme rikastuminen erityistaiteen kautta, tarjotessamme mahdollisuuden erityistaidetoiminnalle.

3.3 Toiminta hyvinvoinnin edistäjänä

Teoksessa Toiminnan voimaa - Toimintaterapia käytännössä viitataan Jaana Venkulan ajatukseen, että tekeminen sitoo ihmisen maailmaan. Hänen mukaansa arjen konkreettiset teot ovat ihmisen hyvinvoinnin kannalta merkittäviä. Teko on toiminnan pienin yksikkö, jolla pyritään toiminnan tulokseen. Se on myös taitoja vahvistavan toiminnan yksikkö. Toiminta ja toimiminen ovat tekemistä eli tekojen sarja. Tekemisen taito tarkoittaa ihmisen kaikkien yleisien taitojen kehittämisen piirteitä, joita harjoittamalla tulokseen suuntautuva toiminta vahvistuu kuten myös taitoja vahvistava toiminta. (Hautala, Hämäläinen, Mäkelä & Rusi-Pyykkö 2011, 26, 32.)

Toiminnalle tarvitaan konkreettinen fyysinen ympäristö. Toimintaan vaikuttavat ympäröivä kulttuuri ja yhteiskunta sekä niissä vaikuttavat säännöt ja asenteet. (Hautala ym. 2011, 12–13.)

Tarkoituksen mukainen ja merkityksellinen toiminta voi parhaimmillaan edistää ihmisen elämänlaatua. Puhuttaessa toiminnallisesta oikeudenmukaisuudesta, tarkoitetaan ihmisen osallistumista aktiivisena toimijana omaan elämäänsä. Jotta ihminen pysyy terveenä, elää hyvää elämää ja kokee kuuluvansa perheeseensä ja ympäröivään yhteiskuntaan, on hänen voitava toimia näiden asioiden eteen. (Hautala ym. 2011, 14–15.)

Susan E. Doblen ja Josiane Caron Santhan näkemykset ihmisen toiminnallisista tarpeista, sisältävät paljon yhtäläisyyksiä Maslowin tarvehierarkian kanssa. He listaavat seitsemän erilaista kohtaa.

1. Aikaansaamisen tarve
 2. Vahvistamisen tarve
 3. Vaikuttamisen tarve
 4. Tarve saavuttaa koherenssi eli koossapysyvyyden ja ehtenäisyyden tunne
 5. Kumppanuuden tarve
 6. Tarve kokea mielihyvää
 7. Uudistumisen tarve
- (Hautala ym. 2011, 48–49).

Doble ja Santha mainitsevat, ettei aikaansaamisen tarve aina tarkoita konkreettista tekemistä, vaan myös suunnittelua, kokemusten jakamista, aiempien kokemusten reflektointia tai toisten opettamista. Ihmisen on tärkeää saada omille valinnoilleen vahvistusta ja arvostusta. Vuorovaikutuksen kautta saadaan käsitys siitä kuin arvostettuina tekijä itse sekä muut hänen työskentelynsä kokevat (Hautala ym. 2011, 49).

Kolmantena he nostavat esille vaikuttamisen tarpeen täyttymisen kaikessa, missä tehdään valintoja eri vaihtoehtojen välillä, olivat ne pieniä tai suuria. Valtaistuminen oman elämänsä suhteen kuuluu kaikille. Erilaiset toiminnalliset kokemukset ja työskentely, joka tuottaa vahvistavia ja uusia näkemyksiä omasta identiteetistään ja auttaa sitä kautta ymmärtämään itseään, lisäävät ihmisen koherenssin, yhtenäisyyden, tunnetta. (Hautala ym. 2011, 49).

Ryhmän merkitys korostuu Doblen ja Santhan (Hautala ym. 2011, 49–50.) määrittelemässä kumppanuuden tarpeessa, joka täyttyy esimerkiksi kulluttaessa johonkin harrastusryhmään. Samanlaisten kiinnostuksen kohteiden, arvojen ja päämäärien kanssa työskentely lisää joukkoon kuuluvuuden tunnetta. Kumppanuuden löytyminen on erittäin merkittävä ehkäisijä eristäytymiseltä ja yksinäisyyden kokemiselta. Ryhmän merkitys nousee esiin myös Rosemary Hegedornin (Hautala ym. 2011, 58.) näkemyksessä, Flow-kokemuksesta kollektiivisena ilmiönä ryhmätoiminnan yhteydessä. Harrasteryhmän intensiivinen työskentely vahvistaa ryhmän yhteishenkeä, jossa jokainen yksilö saa toteuttaa itseään hyvältä tuntuvan toiminnan puitteissa ja jakaa kokemuksensa toisten kanssa innostavassa ilmapiirissä. Tällaiset kokemukset muodostuvat ryhmäläisille erityisen arvokkaiksi.

Doblen ja Santhan kuudentena kohtana on tarve mielihyvän kokemiseen toiminnan kautta. Toiminta voi olla mitä vain, jossa ihminen voi uppoutua tekemiseen, unohtaa huolensa ja olla huomioimatta häiritseviä tekijöitä sekä toimia tässä ja nyt. Listan viimeisenä kohtana on uudistumisen tarve. Doble ja Santha (Hautala ym. 2011, 50.) määrittelevät sen rauhaa, helpotusta tai virkistymisen tunnetta tuottavan toiminnan synnyttämänä uudistuneena olotilana. Tila voidaan saavuttaa erilaisin toiminnoin fyysisenä harjoituksen tai rentouttavan toiminnan seurauksena.

Toiminnan kautta koettu Flow-kokemus on aina yksilöllinen. Se voidaan saavuttaa aivan tavallisissa arkisissa toimissa yhtälailla kuin luovan toiminnan kautta. (Hautala ym. 2011, 52–53.) Jokaisen ihmisen on hyödyllistä kohdata oikean kokoisia haasteita, jotta voi kokea onnistumisen tunteita. Timo Hämäläinen (2009, 9) on kirjoittanut Sitran julkaisemassa selvityksessä, Yhteiskunnallinen murros ja henkinen hyvinvointi, että ihminen voi kärsiä elämän merkityksettömyydestä, vaikka hänellä olisi kaikki Maslowin tarpeet tyydytetty, jos hänellä ei ole ”itsensä ylittävää” tarkoitusta elämässään.

Ihminen luo omaa identiteettiään toimimalla. Heidi Vaittinen (Hautala ym. 2011, 66, 71.) on määritellyt toiminnallisen identiteetin ominaispiirteiksi yksilöllisyyden, vuorovaikutuksellisuuden, refleksiivisyyden, kontekstisidonnaisuuden, kokemuksellisuuden, aikasidonnaisuuden, dynaamisuuden, kulttuurisidonnaisuuden ja tarinallisuuden. Toiminnallinen identiteetti sisältää ihmisen kaikki puolet, kokemus omasta kyvykkyydestään, tehokkuudesta toimijana ja hänen mielenkiinnon kohteistaan sekä niistä asioista joiden tekemisestä nauttii. Siihen kuuluvat myös omat vuorovaikutussuhteet ja roolit, tärkeäksi koetut toiminnat sekä käsitys elämän rutiineista että ympäristön vaatimuksista ja tuesta. Toiminnallinen identiteetti muodostuu ajan kanssa muiden ihmisten vaikutuksen piirissä.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa esitellään opinnäytetyön tutkimusaineiston hankinnan ja aineiston analysointi menetelmät.

4.1 Aineiston keruumenetelmät

Opinnäytetyöni aineiston keruu tapahtui pääasiassa osallistuvalla havainnoinnilla ryhmän kokoontumisten aikana. Aineiston hankinta menetelmäksi havainnointi valikoitui tutkittavan erityisryhmän johdosta. Haastatteltaessa ei kaikkien kehitysvammaisten olisi välttämättä helppoa ilmaista ajatuksiaan ja kokemuksiaan sanallisesti. En uskonut saavani heiltä riittävästi tietoa haastattelun tai kyselyn avulla. Havainnoinnin avulla voidaan saada tietoa suoraan toiminnan aikana. Se mahdollistaa niin sanotun todellisen elämän tutkimisen ja sen avulla voidaan saada tutkimus tilanteessa monenlaista tietoa. Havainnointi on myös hyvä kvalitatiivisen, laadullisen, tutkimuksen aineistonkeruu menetelmä. Havainnoinnin etuihin kuuluu sen sopivuus silloin kun tutkittavilla on mahdollisia kielellisiä vaikeuksia. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 200.)

Havainnointimateriaali kerättiin päiväkirjamerkintöinä sekä ohjaajien ohjauksen jälkeisistä keskinäisistä reflektoinneista kootuista muistioista, joissa tarkasteltiin ohjaustilanteita, kurssilaisten käyttäytymistä sekä ohjaussuunnitelman toimivuutta. Havainnointiin sisältyi myös kuvallinen dokumentointi toiminnan aikana.

Havainnoinnin lisäksi toteutin lyhyen avoimen ryhmähaastattelun kurssilaisille korutyöpajassa lopussa. Kysymykset oli muotoiltu helpoiksi ja niiden avulla käytiin keskustelua kokemuksista. Haastattelu sana aiheutti tosin sen, että vastaukset olivat hyvin lyhyitä, mutta aiheesta keskustellen saatiin heidän ajatuksiaan hieman enemmän esiin. Aineistoon liitettiin myös materiaalia, jota saatiin kurssilaisten läheisten ja vammaispalvelun työntekijöiden kanssa keskusteltaessa sekä yleisöltä saatu suullinen palaute näyttelyiden yhteydessä. Tutkimusaineistoa varten haastattelin myös korutaiteilija Helena Lehtistä, hänen korutyöskentelystään Tukeva Porras -hankkeen yhteisötaiteilijana Jalkarannan sairaalan psykogeriatrisella osastolla.

Opinnäytetyön kuvallisen materiaalin keräämistä varten on kaikilta kurssilaisilta kerätty kirjallinen lupa kuvalliseen dokumentointiin tutkimusaineistoa varten sekä niiden käyttöön opinnäytetyössäni. Alle kahdeksantoista vuotiailta kurssilaisilta kirjalliseen lupaan pyydettiin huoltajan hyväksyntä.

4.2 Tutkimus aineiston käsittely ja analysointi

Toiminnallisen opinnäytetyön tutkimusaineisto kerätään tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman kattavasti, siten se on yleistettävissä ja sovellettavissa vastaavanlaisiin tapauksiin ja koko kohderyhmään. Tutkimusaineis-

tosta analysoitu tieto tulkitaan teoreettisen viitekehyksen kautta. (Vilka 2010, 4.)

Toiminnallinen tutkimus jakautuu kahteen osaan tutkimustulokseen ja tuotteeseen, tässä tapauksessa opinnäytetyön raporttiin (Vilka 2010, 3.) Aito Pajan kurssin aikana tutkimusaineistoa kerättiin havainnoimalla. Aineistoa käsiteltiin jo tässä tiedonkeruu vaiheessa ohjauskertojen reflektoinnin yhteydessä. Aineistosta saatua tietoa olen tulkinut opinnäytetyön teoreettiseen viitekehyksen kautta. Olen myös peilannut sitä omiin kokemuksiini ja tietooni korutyöskentelystä sekä sen hyvinvointia tukevasta luonteesta. Analyysissä olen viitannut myös Lähde Lento -kurssista keräämäämme kyselyaineistosta saatua tietoon.

Tutkimusaineisto on esitetty luvussa neljä, jossa esitellään Aito Paja korukurssin toiminta. Tutkimuksen tulokset esitellään luvussa viisi, Aito Pajan toiminnan tuloksissa. Luvussa kuusi pohditaan korutyöskentelyn erilaisia mahdollisuuksia.

5 AITO PAJA -KORUKURSSI KEHITYSVAMMAISILLE NUORILLE AIKUISILLE

Tässä luvussa kerrotaan miksi kehitysvammaiset henkilöt valittiin kohdeyhmäksi pilottikokeiluun. Luvussa esitellään Aito Paja -korukurssin suunnittelu, kurssin yhteistyökumppanit, kurssilaisten haku prosessi, kurssin toiminta sekä loppunäyttely.

5.1 Kurssin suunnittelu

Pilottikurssimme Aito Pajan erityisryhmäksi valikoituivat kehitysvammaiset henkilöt, koska heidän taiteensa on mielestämme aitoa, innostavaa ja hyvää mieltä tuottavaa. Muotoilijoina näimme heidän taiteensa sisältävän paljon potentiaalia, josta voisi syntyä mielenkiintoisia koruja. Omakoh- taisten kokemusten pohjalta tiesimme myös, että kehitysvammaisilla nuorilla on suurempi riski sairastua mielenterveysongelmiin. Pohdimme myös sitä, että korutyöskentely saattaisi olla monella tapaa hyödyllinen prosessi heidän itsetuntonleen sekä uudenlainen menetelmä heille ilmaista itseään ja oppia jotain uutta.

Kurssin suunnitteluvaiheessa talvella 2013 otimme yhteyttä taidemaalari Katri Stenbergiin, Kettuki ry:n, taideopettajaan ja saimme hänet mukaan kuvataide osion ohjaajaksi. Kurssin perusajatuksena oli toteuttaa koruide- an luonnostelu maalaten ja piirtäen. Kuvien pohjalta käytiin läpi koru- suunnittelun prosessia ja korut valmistettiin kultasepän tekniikoin workshopissa. Korun valmistaminen vaatii kolmiulotteista hahmotuskykyä ja hienomotoriikkaa. Kehitysvammaisella henkilöllä saattaa usein olla muitakin rajoitteita, jotka voivat alentaa hänen toimintakykyään. On tärke- ää ottaa ne huomioon toiminnan suunnittelussa. Tämän vuoksi Aito Paja- sa otimme toivojen rinnalle myös muita materiaaleja ja tekniikoita: kovetet- tavat massat, helmet ja neulahuuvutus. Ajatuksemme oli, että teoksista jär-

jestettäisiin näyttely, jotta se kaikki taito, osaaminen ja potentiaali, mitä heissä on, tulisi näkyväksi myös kaikille muille ihmisille.

Kurssin toteutukseen saimme yhteistyökumppaneiksi Hämeenlinna kaupungin Virvelinrannan päivätoimintakeskuksen sekä Hämeen ammattikorkeakoulun (HAMK). Virvelinranta tarjosi kurssille tilat kuvataide työskentelyyn, joka toteutettiin kolmena kahden tunnin iltatapaamisena. Korun valmistus tapahtui kahtena lauantaina viiden tunnin työpajana HAMK:n ohjaustoiminnan koulutusohjelman metallityöaluokassa. Lopuksi kurssin maalauksista ja koruista järjestettiin touko- ja kesäkuussa 2014 Villikoruja -näyttely Virvelinrannassa sekä Wetterhoffin talossa, Hämeenlinnassa.

Olimme onnekkaita saadessamme projektilemmen apurahan Kalevala Korun kulttuurisäätiöltä kesällä 2013. Apurahan avulla saatoimme tarjota hopean ja muut materiaalit tuleville kurssilaisille ilmaiseksi.

Kettukin, Kehitysvammaisten taiteilijoiden tuki ry:n ja Katrin kautta saimme arvokasta tukea ja tietoa suunnitellessamme kurssin toteutusta. Kehitysvammaiset olivat asiakasryhmänä meille uusi ja Katrin aiemmat kokemukset heidän ohjaamisestaan olivat meille hyvä tietolähde käytännön asioissa.

5.2 Kurssilaisten hakuprosessi

Haimme kurssille alun perin kuutta kehitysvammaista nuorta aikuista. Koska korujen valmistuksessa tarvitaan hienomotoriikkaa, toivoimme kurssille tulevilta henkilöiltä kohtuullisen hyvää toimintakykyä. Metallityöskentelyä oli tarkoitus tehdä jokaisen kurssilaisen omien taitojen ja kiinnostuksen mukaan. Tulevilla kurssilaisilla ei tarvinnut olla aiempaa kokemusta korujen valmistuksesta, toivoimme vain uteliasta ja kokeilunhaluista mieltä. Me ohjaajat toivoimme löytävämme henkilöitä, jotka eivät olisi aiemmin olleet taidetoiminnan piirissä.

Tulevien kurssilaisten haussa käytimme monia eri väyliä Hämeenlinnan, Hattulan ja Janakkalan alueilla. Lähetimme esittelykirjeitä suoraan eri asumisyksiköihin Hämeenlinnassa. Kirjeitä oli kahdenlaisia, omansa kehitysvammaisille sekä toinen heidän läheisilleen ja vammaispalvelun henkilöstölle. Teija Halonen hyödynsi omia henkilökohtaisia kontaktejaan omaishoitajien ja kehitysvammapalveluiden henkilöstöön Hämeenlinnassa ja Janakkalassa. Virvelinrannan päivätoiminnan palveluyksikön esimiehen Liisa Salmelan kautta tietoa levisi Hämeenlinnan kaupungin sosiaaliohjaajien pariin. Katri Stenberg informoi myös Kettuki ry:n taideryhmän jäseniä kurssista.

Aluksi tuntui olevan vaikeaa saavuttaa mahdollisia kurssilaisia ja jouduimme toteuttamaan uuden hakukierroksen ja muuttamaan kurssin aikataulua. Mahdollisesti meidän itsenäisesti toteuttama projektimme saattoi tuntua hiukan vieraalta kaupungin ja kuntien vammaistyöntekijöiden näkökulmasta. Lopulta kuitenkin saimme yhteydenottoja kolmen lähikunnan alueelta.

Janakkalan vammaispalveluiden avotyön kautta ilmoittautui kolme kurssilaista. Kaksi kurssilaista tuli Hämeenlinnalaisiin asumisyksiköihin tehdyn kampanjoinnin tuloksena. Yksi nuori sai tiedon sosiaaliohjaajan kautta oppilaitoksestaan ja seitsemäs kurssilainen tuli Kettukin taideryhmästä. Kaiken kaikkiaan kurssille ilmoittautui seitsemän henkeä ja päädyimme ottamaan heidät kaikki mukaan. Nuorten aikuisten ryhmän ikäjakaumaksi tuli lopulta 17–42 vuotta ja kaikki osallistujat olivat naisia, vaikka kurssia pyrittiin mainostamaan miehille ja naisille sopivaksi. Kurssilaisista kolme tuli Hämeenlinnasta ja Janakkalasta sekä yksi Hattulasta.

Kurssille ilmoittautuneista kahdella henkilöllä oli fyysisiä rajoitteita toimintakyvyssään. Toisella oli käytössään pyörätuoli ja hän kykeni käyttämään vain yhtä kättään. Myös toisella kurssilaisella oli toisen käden toimintakyky rajoittunut. Osallistujista neljällä oli aiempaa kokemusta kuvataideryhmistä tai artesaanin erityisammattitutkinto.

Periaatteenamme oli, että halusimme tietää jokaisen kurssilaisen rajoitteista tai haasteista sellaiset asiat, jotka vaikuttaisivat kurssilla toimimiseen, mutta emme kartoittaneet heidän diagnoosejaan. He tulivat kurssillemme omana itsenään ja meidän ohjaajien tehtävä oli ratkaista korujen valmistuksen menetelmät siten, että jokainen saisi onnistumisen kokemuksia.

5.3 Aito Pajan maanantai-iltojen tapaamiset

Ensimmäinen tapaaminen alkoi positiivisen ujuden ja uteliaisuuden ilmapiirissä korujen maailmaan tutustumisella. Korua käsittelevän PowerPoint -esityksen lomassa kerroimme, sen käytön historiasta ja jokainen kertoi omasta suhteestaan koruihin sekä niiden käytöstä. Samalla toisilleen vieraat kurssilaiset tutustuivat toisiinsa ja meihin ohjaajiin. Ryhmässä oli niitä, jotka tykkäsivät käyttää monenlaisia koruja sekä niitä, jotka käyttivät koruja vain juhlatilanteissa. Esityksessämme suurimman vaikutuksen heihin tekivät Ruotsin kruununprinsessa Victorian vihkiäiskruunu ja korut.

Aiheeseen tutustumisen jälkeen siirryimme kuvataidetyöskentelyyn. Olimme valinneet kurssilaisille teemaksi eläimen, koska koimme eläin aiheen kaikille helpoksi lähestyä. Katri oli havainnut aiemmissa kehitysvammaisten taideryhmien ohjauksissaan eläin teeman käytön hyväksi ja helpoksi aiheeksi. Hän myös ehdotti valmiiden kuvien hyödyntämisen maalausten ideoimisessa. Vanhan eläintietokirjan kuvista olimme lami-noimalla saaneet eläinkuvia (Kuva 2.), jotka oli kiinnitetty seinille. Kuvis-ta sai valita itseään kiinnostavia tai omalta tuntuja eläimiä. Valituksi tuli-vat muun muassa lokki, puuma, villihevonen, jänis, pöllö, susi ja siili.

Kuva 2. Eläinkuvia maalausten aiheiksi

Ensimmäiset kuvat maalattiin vesiväreillä ja piirrettiin puuväreillä sekä tusseilla (Kuva 3.). Kurssilaiset ryhtyivät työhön ilman suurempaa epärointiä, myös he jotka eivät olleet aiemmin maalanneet ja piirtäneet erityisemmin.

Kuva 3. Kurssilaiset maalaavat valitsemiaan eläinaiheita.

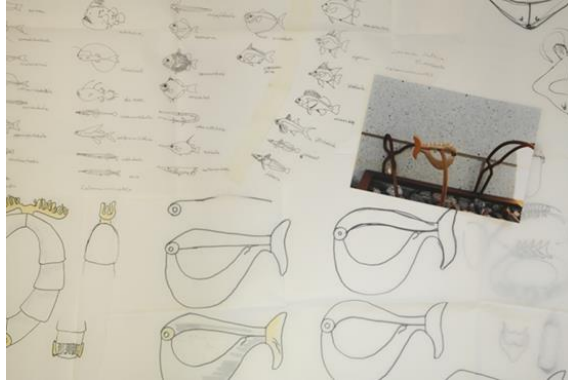
Katrin ohjatessa kuvallista työskentelyä, me sepät havainnoimme kurssilaisten toimintaa ja motorisia taitoja. Pohdimme millaiset korun valmistusmenetelmät soveltuisivat heille parhaiten ja millaisia mahdollisia apuvälineitä he saattaisivat tarvita.

Toisella kerralla jatkettiin maalaamista. Katri kertoi akryyliväreillä maalaamisesta, joka oli osalle uusi maalaustekniikka. Akryylivärit osoittautuivat monille mieleisiksi, koska ne kuivuvat nopeasti ja niillä voi hyvin maalata päälle ja korjata kuvaa tarvittaessa. Ne sopivat erinomaisesti melko nopea tahtiseen kuvatyöskentelyyn. Akryylivärit ovat myös värikylläisiä ja toimivat siten hyvin heidän kuvallisen ilmaisunsa apuna. Tällä kerralla myös viimeisteltiin aiemmin kesken jääneitä vesiväritöitä ja piirustuksia.

Kolmas tapaaminen aloitettiin esittelyillä, joissa jokainen sai kertoa omasta lempikorustaan, amuletista tai avaimenperästä. Samalla pääsimme myös aloittamaan korun suunnittelua pohtimalla, minkä korun haluaisi itselleen tehdä. Eräs kurssilaisista totesi tarvitsevänsä Tiikeri -korun pitääkseen loitolla liian innokkaat kosijat.

Aloitimme korun suunnitteluprosessin havainnollistavalla esimerkillä. Esittelimme alkuideasta luonnostelun kautta tapahtuvaa korun suunnitte-

luprosessia (Kuva 4.). Suunnittelussa puhuttiin myös siitä, kuinka idea saattaakin muuttua prosessin aikana aivan toisenlaiseksi. Jos innoittajana on vaikka koira, saattaa lopputulos ollakin luun muotoinen koru, koska koirathan rakastavat luita, tai antilooppi voi savannilla juostessaan nähdä huojuvan heinikon ja koru esittää heinikkoa, jota eläin katselee.

Kuva 4. Kuvallisesti havainnollistettu korun suunnitteluprosessi

Katselimme korujen valmistuksesta ja korutaiteesta kertovia kirjoja. Kursilaiset pääsivät myös tutustumaan työpajassa käytettäviin materiaalinäytteisiin: eri tavoin työstettyyn hopeaan, neulahuovutettuun villaan ja valmiiseen huopaan, polymeerimassasta valmistettuihin kokeiluihin sekä erilaisiin helmiin (Kuva 5.). Tarkoituksena oli löytää jokaiselle omaan työhön sopivat materiaalit.

Kuva 5. Materiaalien tutkintaa ja erilaisia esimerkkejä

Villan ja polymeerimassan kautta koruihin saatiin tuotua värejä hopean rinnalle. Niiden työstäminen on myös kohtalaisen helppoa ja esimerkiksi neulahuovuttaminen olikin useimmille ennestään tuttua. Luonnostellessa katsottiin, mikä osa korusta olisi hopeaa ja mikä osa jotain muuta materiaalia. Kaikkea ei tarvinnut päättää tässä vaiheessa, muun muassa hopean pintakäsittelyn valinnat jätettiin työpajaan.

Pyysimme kaikkia myös pohtimaan mikä koru tuntuisi itselle parhaimmalta kaula-, ranne-, rintakoru vai korvakorut. Useimmat päätyivät kaulakoruun, mutta myös yksi rinta- ja rannekoru olivat myös toiveissa. Korusuunnittelussa hyödynsimme skissi-paperia, jonka avulla saattoi kuvaa piirtää uudelleen läpi ja siten muokata tulevan korun muotoa (Kuva 6.). Käytimme myös kehyksiä, joilla oli helpompi rajata se osa maalauksesta,

josta haluttiin ideoida korua. Melko monet kurssilaisista halusivat käyttää maalaamaansa hahmoa suoraan korussa.

Kuva 6. Korusuunnittelua skissipaperin ja kehysten avulla.

5.4 Aito Pajan lauantaityöpajat

Työpajat toteutettiin kahtena lauantaina viiden tunnin kertana, HAMK:n ohjaustoiminnan koulutusohjelman metallityön tiloissa. Tilat soveltuivat toimintaan hyvin esteettömyytensä ja tilan varustuksen vuoksi. Työpajassa oli ideana, että yhdellä seppäohjaajalla olisi metallitöissä kaksi ohjattavaa. Lisäksi meillä oli apuohjaajana ohjaustoiminnan artemiopiskelija, joka vastasi neulahuovutus, polymeerimassojen ja helmytyön ohjaamisesta (Kuva 7.). Toisena lauantaina yksi seppäohjaajista oli poissa ja apunamme oli toinenkin ohjaustoiminnan opiskelija. Ensimmäisen lauantain työpajassa oli kuusi kurssilaista ja toisena lauantaina koko ryhmä, seitsemän henkeä.

Kuva 7. Massatyöskentelyä ja neulahuovutusta

Alussa käytiin läpi työpajan turvallisuusasiat, muun muassa pora- ja kiillostuskoneiden käytöt olivat ohjaajien vastuulla, samoin kuin hopean juottaminen ja hapotus. Työskentely aloitettiin metallin työstökokeilulla. Kursilainen, joka ei ollut päässyt ensimmäisen lauantain työpajaan, sai myöhemmin yksilöohjauksen tekniikkakokeiluihin.

Jokainen sai kuparilevyn, jota pystyi kolmessa eri pisteessä työstämään erilaisin metallin kuviointi- ja muokkaustekniikoin. Käytössä oli erilaisia punsseleita, vasaroita, alasimia sekä pintakuviointia valssia apuna käyttäen.

Vasaralla punsseliin osuminen ja punsselin suorassa pitäminen oli aluksi haastava, mutta nimiä ja kuvioita saatiin levyihin hyvin aikaiseksi pienellä harjoittelulla. Punsseleita saattoi tarvittaessa pitää kiinni puristimilla, jos ohuesta työkalusta kiinnipitäminen tuntui vaikealta. Levyä pidettiin kiinni napakoilla liimapuristimilla, jolloin siitä otteen saaminen oli helpompaa. Kurssilaiset joiden käsien toimintakyky oli rajoittunut, pystyivät vasaroimaan ohjaajan pidellessä ja siirrellessä muokattavaa levyä muotoraudan päällä. Metallilevyn ohentaminen valssilla kammesta vääntämällä oli helppoa, mutta voimaa vaativaa, osaa kurssilaisista joutui kannustamaan voiman käyttöön. Metallin työstössä on uskallettava käyttää riittävästi voimaa, muuten ei vasarasta jää jälkeä eikä metalli muokkaannu haluttuun muotoon.

Kurssilla pyrittiin siihen, että kaikki tekisivät jonkin osan korustaan metallilevystä ja muokkaisivat sitä jollain tavalla. Muita materiaaleja käytettiin hopean lisänä tuomassa väriä ja vaihtelua metallille. Metallin työstön suosikeiksi nousivat erilaiset vasaralla ja punsseilla tehtävät pintakuvioinnit ja levyn muokkaus. Metallilangan taivuttelu pihtien avulla osoittautui haastavaksi. Useimmilla oli vaikeuksia pihtien käytössä tarvittavan hienomotoriikan kanssa. Tämän tekniikan olen havainnut vaikeaksi myös muille ensikertalaisille, ei vain kehitysvammaisille, koruntekijöille.

Luonnosten pohjalta korupajan ohjaaja olivat tehneet ennen ensimmäistä korupaja etukäteisvalmisteluja. Hopealevystä oli sahattu luonnosten mukaiset koruaihiot valmiiksi, jotta lauantaina työskentelyssä päästäisiin heti alkuun. Kultasepän lehtisahan käyttö vaatii hyvää hienomotoriikkaa ja tarkkuutta, jottei sahanterä katkea (Kuva 8.). Metallin sahaus vaatii harjoittelua, johon kurssin aikataulussa ei ollut aikaa.

Yhden kurssilaisen toiveena oli kuitenkin ollut päästä kokeilemaan poraamista ja sahaamista itse. Hyvällä yhteistyöllä ja selkeillä ohjeilla suuren pylväsporakoneen käyttö sujui hyvin, vaikka porattavat kappaleet olivat hyvin pieniä kuten myös poranterä. Yhtälailla sahaaminen lehtisahalla onnistui mainiosti (Kuva 9.). Ohjaaja oli suunnitellut työn siten, että kurssilainen sai sahattua osan työstä sekä viilattua pienet kappaleet itse. Myös kaikki muut kurssilaiset viilasivat ja tekivät pintakäsittelyjä hopeaan itse.

Kuva 8. Kultasepän lehtisaha

Kuva 9. Sahauksen harjoittelua korupajassa

Kahdella kurssilla olleista henkilöllä oli toisen käden toimintarajoitteita ja nämä piti huomioida työskentelyssä. Heistä toisen korujen mallit olivat hyvin graafisia ja täsmällisiä, joten eläimen päätä esittävän korun piirteet päädyttiin toteuttamaan kuparilankaa taivuttelemalla ja teippaamalla langat hopealevyn päälle. Näin hän saattoi itse naputella vasaralla päältä ja toteuttaa itse kuvioinnin. Hän vasaroi myös itse toisen korunsa ohjaajan pidellessä levyä ja auttaessa. Hän käytti vasaraa myös heikommalla kädellään, asettamalla vasaran varren rannetuen sisään, jolloin hän sai työkalun pitämiseen lisätukea ja työn rasitus jakautui molemmille käsille. Vasarointi voi rasittaa tottumattoman ranteita ja ohjaajan on sen vuoksi tarkkailtava työn määrää.

Osa kurssilaisista kuitenkin odotti eniten helmien punontaa ja strassikoristelun suunnittelua. Uuden oppiminen on aina energiaa vievää ja helmytyöt (Kuva 10.) olivat selvästi helpompia ja tutumpia, ja antoivat siten hengähdystauon intensiiviseen työskentelyyn. Samoin neulahuovuttaminen ja massatyöskentely olivat tutumpia menetelmiä ja toivat sopivasti helpompia vaiheita metallityön väliin. Tiivis ja keskittymistä vaativa työskentely työpajassa sujui hyvin, mutta myös väsytti kaikkia.

Kuva 10. Helmikorujen punontaa

5.5 Villikoruja-näyttelyt

Aito Pajan toiminnan yksi lähtökohdista oli toteuttaa kurssin maalauksista ja koruista näyttely. Kehitysvammaisten ryhmän osaaminen haluttiin tuoda yleisölle nähtäväksi. Yhtä tärkeää oli myös tekijöille itselleen päästä näyttämään työnsä ja taitonsa tulokset.

Näyttelyn suunnittelussa halusimme pitää mahdollisimman korkeaa tasoa. Korut laitettiin esille omiin pikkuvitriineihin, jolloin jokainen koru sai oman tilansa. Maalaukset haluttiin tuoda esille mahdollisimman hyvin. Työpajassa olimme pyytäneet kurssilaisia keksimään tulevalle näyttelyllemme nimen, mutta tämä tehtävä osoittautui haastavaksi. Nimen keksiminen jäi siis lopulta ohjaajien hartioille. Näyttelyn nimeksi tuli lopulta Villikoruja.

Ensimmäinen näyttely järjestettiin yhteistyössä Virvelinrannan kanssa. Näyttely paikaksi valittiin päivätoiminnan keskuksen sisääntuloaulan takan läheisyys, jolloin näyttely olisi helposti kaikkien saavutettavissa. Näyttelyn ajankohdaksi valikoitui kaksiviikkoa toukokuun alusta.

Avajaiset järjestettiin Virvelinrannan oman vappujuhlan yhteyteen, siten tilaisuuteen saatiin oikeaa juhlantuntua. Kuten avajaisissa yleensäkin pidettiin puhe, jaettiin kaikille taiteilijoille kukkia, muistolahjat sekä taidekirjat Kettuki ry:n toiminnanjohtaja Päivi Liljan toimesta. Yleisö oli hyvin innostunut ja maalauksista tehtiin jo ostotarjouksiakin. Kurssilaisten perheenjäseniä, läheisiä ja ystäviä oli myös kutsuttuna avajaisiin. Näyttely ja töiden taso olikin useille heille suuri yllätys. Myös kurssilaiset itse olivat selvästi ylpeitä töistään ja näyttelystä (Kuva 11.).

Kuva 11. Villikoruja-näyttely Virvelinrannan päivätoimintakeskuksessa sekä korujen esillepano Wetterhoffin talossa.

Virvelinrannassa näyttely oli herättänyt kiinnostusta siellä vierailleissa ryhmissä ja ihmisissä. Koska Virveliranta on hiukan sivussa Hämeenlinnan keskustasta eikä varsinaisesti julkinen tila, halusimme pitää myös toisen näyttelyn. Olimme jo tehneet sopimuksen Wetterhoff säätiön kanssa tilan vuokraamisesta tulevaan yritystoimintaamme ja päädyimme hyödyntämään tätä tilaa näyttelypaikkana. Villikoruja -näyttely avautui 13.6. samana päivänä kun Wetterhoffin Talossa vietettiin avointen ovien päivää. Korut herättivät paljon kiinnostusta ja ihastusta, niistä tuli myös ostotiedusteluja. Jälkikäteen itse näyttelyä on kysytty esiteltäväksi muualla, mutta kesäkuun jälkeen kaikki maalaukset ja korut toimitettiin taiteilijoille itselleen.

6 AITO PAJA TOIMINNAN HYÖDYT KEHITYSVAMMAISELLE HENKILÖLLE

Tässä luvussa käsitellään Aito Paja toiminnan mahdollisuuksia kehitysvammaisten hyvinvoinnin tukemiseen. Yksi opinnäytetyön kysymyksistä oli seuraava: Kuinka koru- ja metallityöskentely sopii kehitysvammaisille henkilöille?

6.1 Korun valmistus tukee toimintakykyä

Korutyöskentelyn prosessi tarjoaa hyvän ja helposti hallittavan kokonaisuuden hyvinvointia tukevalle toiminnalle. Kaikenlainen korutyö tukee kehitysvammaisen henkilön motoristen taitojen harjaantumista sekä erilaisien prosessien hallintakykyä. Korutyöskentelyn prosessi sisältää monipuolisesti erilaisia toimintoja: ideointi, suunnittelu, hienomotorinen työskentely, ongelmanratkaisu, uuden oppiminen ja omien aiempien kokemusten hyödyntäminen, valintojen tekeminen, itseensä luottaminen sekä oman näkemyksen ilmaisu.

Ajattelu on kaiken luovan työn alku. Idea ja sen luonnostelu koruksi vaatii pohdintaa, ilmaisua, innovatiivisuutta ja ongelman ratkaisukykyä. Erilaisien materiaalien kanssa työskennellessä oppii paljon uutta, sekä tekemisestä, että itsestään ja omasta osaamisestaan. Suunniteltaessa työtä ja sen valmistusvaiheita tulee muistaa ohjaajan antamia neuvoja, kuinka edetään ja mitä tehdään seuraavaksi. Samalla käydään läpi erilaisia syy ja seuraus suhteita työskentelyssä.

Aito Pajan kuvataide osiossa kaikki olivat hyvin innostuneita maalaamisesta ja piirtämisestä. Akryylimaalien värikylläisyys innosti paljon vähemmän maalanneitakin. Värikkäiden maalausten kautta saatiin korujen hopean rinnalle tuotua värimaailmoja, jotka ilmaisivat hienosti henkilöiden persoonia ja toivat koruihin maalausten ilon. Kuvien muuntaminen koruluonnoksiksi tapahtui pääasiassa kopioimalla ja piirtämällä skissipaperin läpi maalauksen aihetta. Luonnosta muokattiin piirtämällä tarpeeksi monta kertaa uudelle skissipaperille, kunnes se tuntui tekijästä hyvältä. Koska suunnittelu oli uutta kurssilaisille, useimmat päätyivät hyvin alkuperäistä aihetta muistuttavan korun luonnokseen. Yksi kurssilainen innostui kokeilemaan kahden eri maalauksen yhdistämistä yhteen riipukseen. Korun suunnitteluvaihe oli ryhmälle selkeästi mielenkiintoinen, vaikka heille oli varmasti hiukan vaikea hahmottaa kuinka kuvan pohjalta saadaan tehtyä koru.

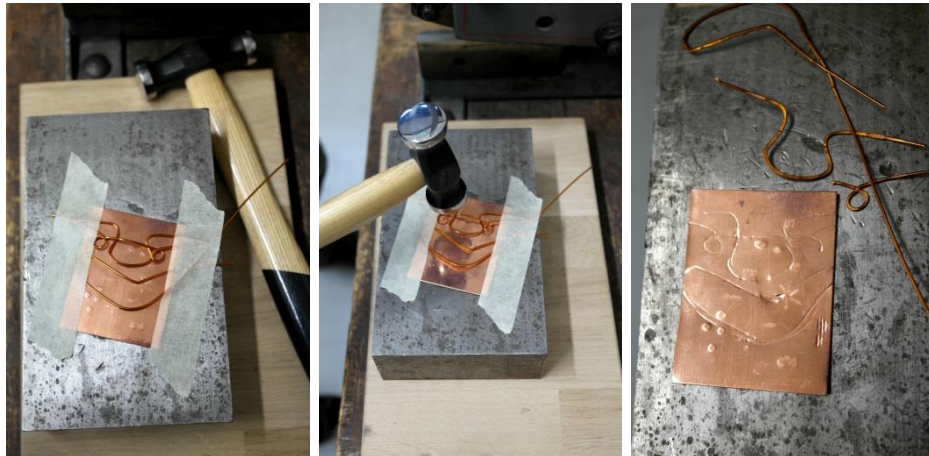
Korutyöskentelyn yksi positiivisin piirre on se, että tekijä useimmiten innostuu nopeasti työskentelystä ja se vie hänet mukanaan. Kurssilla huomasimme kaikkien lähtevän innokkaasti tutkimaan eri materiaaleja, pohtimaan ja tekemään rohkeasti selkeitä ratkaisuja oman korunsa suhteen. Korunsuunnittelun eri vaiheiden esittely esimerkin ja konkreettisten mallikappaleiden kautta helpotti kurssilaisia ymmärtämään millaisia eri mahdollisuuksia korun toteutuksessa olisi. Huolimatta esimerkkien runsaudesta jokainen kurssilainen löysi helposti itselleen mieluisat materiaalit. Koru esineenä on useimpien mielestä ihana ja kiinnostava, nämä seikat varmasti myös innostavat ja helpottavat omien ratkaisujen tekoa korun suunnittelussa.

Korun valmistuksessa yhdistyy monia erilaisia osatekijöitä. Koruun liitetään kauneus ja merkitys, jokin syy, miksi korua käytetään. Sen suunnittelussa on mietittävä niin visualisuutta, tarkoitusta, käytettävyyttä kuin valmistustekniikkaa ja työjärjestystä. Korun koko on usein melko pieni, jolloin se vaatii tekijältään kohtalaista hienomotoriikkaa, mutta toisaalta ko-

ko tekee siitä myös helposti hahmotettavan koska se on helppo suhteuttaa omaan kehoonsa.

Kultasepän työ on hienomotorisesti vaativaa, mutta laajasta menetelmäkirjosta löytyy paljon hyviä tekniikoita, joita voidaan hyödyntää erityisryhmien kanssa. Metallin kanssa työskentely oli kaikille Aito Pajan kurssilaisille uutta. Korutyöskentelyn alussa kaikki kokeilivat erilaisia tekniikoita kuparilevyille. Osasta kurssilaisista näki valtavan innostuksen uutta oppiessa. Osa tarvitsi rohkaisua työkalujen käytössä. Kirjainpunssleilla oman nimen naputtaminen metalliin oli hyvää harjoitusta välineiden käyttöön. Vasaroimalla muokkaaminen oli Aito Pajan kurssilaisten mielestä helppoa ja kivaa. He osoittautuivat siinä myös varsin taitaviksi. Erilaisten apuvälineiden käyttö havaittiin hyväksi, esimerkiksi napakat liimapuristimet olivat oivalliset työstettävän metallin tai pienten työvälineiden kiinni pitämisessä.

Suunniteltujen kuvioiden jäljentäminen metalliin toteutettiin taivuttamalla kuparilankaa haluttuun muotoon. Lanka ja levy teipattiin alasimeen ja tekijä sai vasaroida kuvion levyn pintaan. Tämä tekniikka sopi erityisen hyvin kurssilaisille joilla oli rajoitteita käsiensä toimintakyvyn kanssa, mutta se on myös hauska valmistustekniikka kaikille muillekin (Kuva 12.).

Kuva 12. Kuvion jäljentäminen metallilevyn kuparilangan ja vasaran avulla.

Metallin työstö vaatii ajoittain voimaa ja työskentely on rouheata. Työskentelyn erivaiheissa tarvitaan kuitenkin myös herkkyyttä ja tarkkuutta. Korujen valmistus metallista ei ole niin sanotusti sisäsiistiä työtä, mikä joskus yllättää ihmisiä. Oman voiman hallinnan oppiminen on yksi oleellinen asia. Toisaalta luvallinen voiman käyttö voi olla jollekin hyvin vapauttava kokemus. Jokainen erimuotoinen vasara tekee erilaisen jäljen. Jo pelkästään käyttämällä erityyppisiä vasaroita levyn pinnan kuvioinnissa saadaan kappaleelle yksilöllinen ilme. Kurssilla suosituimmiksi metallinmuokkaus menetelmiksi nousivat levyn muokkaaminen vasaroimalla sekä metallilangalla avulla ja punssleilla kuviointi. Kaikissa näissä tekniikoissa on vahva metallin työstämisen tunne ja niiden hallinta on melko helppoa. Vasaran käyttö sujuu kaikilta ihmisiltä parivuotiaasta lapsesta alkaen. Korun valmistuksen eri menetelmät sopivat erinomaisesti sekä pikkutarkkaa työtä tekeväille tai suurpiirteisemmästä työskentelystä pitävälle.

Metallilangan taivuttaminen osoittautui kurssilaisillemme haasteelliseksi. Langan vahvuus ja mallin mukaisten taivutusten tarkkuus vaativat pihtien käyttöä molemmissa käsissä. Eräs heistä koki kohtalaisia turhautumisen tunteita pihtien kanssa työskennellessään. Häntä lohdutettiin sillä, etteivät kaikki sepätkään hallitse kaikkia alan menetelmiä, vaan erikoistuvat siihen tekniikkaan, jonka kokevat omaksi vahvuudekseen. Se, että on kokeillut vaikeaksi kokemaansa tekniikkaa, riittää hyvin. Langan työstämistä varten voisi hyvin suunnitella jigejä, apuvälineitä, esimerkiksi langan taivutteleluun ilman pihtejä. Kultasepät tekevät usein itselleenkin erilaisia apuvälineitä helpottamaan jonkin työvaiheen tekoa.

Päädyimme sahaamaan korujen aihiot valmiiksi työpajaa varten, näin säästettiin aikaa ja vaikea työvaihe ei tullut kurssilaisille liian haastavaksi. Yksi kurssilaisista halusi kokeilla sahaamista ja poraamista itse. Näitä työvaiheita voidaankin tehdä kun esimerkiksi työhön suunnitellaan jokin melko helppo kohta kurssilaisen työstettäväksi. Suuremman palan ja vaikean muodon sahaaminen vaatii jo jonkin verran harjoitusta. Sahaamista voidaan toki välttää tekemällä koru esimerkiksi leikkaamalla neliön tai pyöreän muotoisia koruaihioita levyistä ja kuvioimalla niitä.

Kultasepän tekniikoista kappaleiden juottaminen oli täysin ohjaajien vastuulla. Työskentelystä toteutettiin työnäytös jotta kaikki pääsevät näkemään kuinka kappaleiden liittäminen lämmön avulla tapahtuu. Työskentely vaikutti heistä hieman pelottavalta avotulen vuoksi. Myös korujen kiillotus kiillotuskoneella oli ohjaajien vastuulla. Korujen viilaukset ja pintojen mattakäsittelyn kurssilaiset toteuttivat taitavasti itse.

Ohjaajan ja kurssilaisen välinen sekä kurssilaisten keskinäinen vuorovaikutus on hyvin tärkeä. Esimerkiksi aiemmin mainitussa poraamisvaiheessa hyvä yhteistyö on ehdoton edellytys myös turvalliselle työskentelylle. Osa kurssilaisista arasteli hiukan hopean muokkaamista. Materiaali tuntui kovin arvokkaalta ja pelättiin että omalla työskentelyllä voitaisiin pilata koru. Tukea kaivattiin myös omille valinnoilleen, kannustaminen kokeiluihin oli tärkeää. Värien valinta, korun muotoilu, oman käsityön jälki ovat tilanteita, joissa on itse päätettävä, onko se hyvä. Kun kurssilainen lopulta oli uskaltanut muokkaamaan koruaan jollainlailla, oli hän hyvin tyytyväinen tulokseen ja ylepä omasta osaamisestaan.

Kurssin jälkeen keskustelin erään nuoren kurssilaisen vanhemman kanssa. Hän kertoi nuoren olevan usein melko epävarma omasta osaamisestaan, mutta kurssilla emme havainneet tällaista, vaan hän teki hyvin itsenäisiä päätöksiä. Toki häntä rohkaistiin useassa tilanteessa, hänen ollessaan epävarma omista ratkaisuistaan. Mielestäni hänen epävarmuutensa ei kuitenkaan ollut millään tavalla toimintaa hankaloittavaa, vaan normaalia uusiin tilanteisiin ja toimintaan liittyvää hämmennystä ja hän etenikin työskentelyssään hyvin saadessaan kannustusta.

Aito Pajan kurssilaisista havaitsi työskentelyn innostavan ja olevan mielekästä kaikissa kurssin eri vaiheissa. He toimivat hyvin aktiivisesti ja itsenäisesti ja suhtautuivat kaikkeen uuteen avoimen uteliaasti. Erityisesti korutyöpajassa oli hyvin intensiivinen työskentelyn ilmapiiri. Ryhmä teki

ahkerasti töitä viiden tunnin ajan, tämä yllätti positiivisesti meidät ohjaajat.

6.2 Korun ilmaisuvoima

Koru on kuin pieni kokoinen veistos, jonka avulla voi ilmaista itseään. Olimme jättäneet ensimmäisen tapaamisen alustuksesta pois varsinaisen korutaiteen esittelyn, mutta myöhemmin totesimme päätöksen vääräksi. Me ohjaajat olimme epäröineet korutaiteen esittelyä korun käsitteellisemmän lähestymistavan vuoksi. Myöhemmin korujen suunnitteluprosessin yhteydessä kerroimme korutaiteesta kurssilaisille esimerkkien ja alankirjallisuuden avulla. Taidekorut herättivät ryhmässä paljon hilpeyttä.

Aito Paja kurssin toiminnanprosessi lähti alkuun korualustuksesta ja yhteisistä keskusteluista koruaiheen tiimoilta. Maalaaminen ja piirtäminen helpottivat korun ideointia ja jatkamista korusuunnittelun suuntaan. Osalla ryhmäläisistä oli paljonkin kokemusta taidetyöskentelystä ja erilaisten käsitöiden tekemisestä, osalla harrastuneisuus oli jäänyt aikuisiällä vähäisemmäksi. Siitä huolimatta koko ryhmä ryhtyi maalaamaan ja piirtämään hyvin innostuneesti ja ennakkoluulottomasti.

Olimme jo aiemmin puhuneet Katrin kanssa siitä, missä rajoissa ohjaaja voi puuttua kuvan syntyyn. Pyrkimys oli hienovaraiseen ohjaukseen sekä kannustaa rohkeuteen ja luottamaan omaan näkemykseen. Mielestäni tässä onnistuttiin hyvin. Kävi myös niin että kurssilaisen pyytäessä apua muun muassa eläimen muodon hahmottamisen kanssa, mutta ohjaajien viipyessä, hän saikin ratkaistua ongelmansa itse ja totesi tyytyväisenä: ”Osaishan mä, tuu katsoon.”

Erityisryhmän kanssa työskennellessä on oma haasteensa nähdä ja ymmärtää missä määrin jokaista ohjataan. Henkilö saattaa olla hiljainen ja vetäytyvä, mutta samalla hyvin selvästi tietoinen, millaisen teoksen hän haluaa tehdä. Toisaalta innokas saattaa rönsyillä eikä jaksa keskittyä tekemään työtään loppuun saakka. Samanlaisia temperamentteja löytyy kaikkien ihmisten joukosta. Ohjaaminen tulisikin olla hyvin kannustavaa ja hyväksyvää.

Tutustuttuamme ryhmäläisiin paremmin näimme maalauksista selkeästi, mitkä niistä olivat kenenkin tekemiä. Kuvista välittyi erittäin selvästi henkilön persoona värien käytössä, viivan ja pensselin jäljessä. Nämä ominaispiirteet haluttiin saada siirrettyä koruihin (Kuvat 13–19.). Kurssilaisien persoonallisuudet näkyivät myös korujen materiaali- ja värivalinnoissa.

Aiemmin jo mainittiin, että kurssilaiset suunnittelivat koruista hyvin alkuperäistä maalaustaan muistuttavat. Jotta korujen lopullinen muoto olisi lähtenyt vielä pidemmälle alkuperäisestä aiheesta, olisi tarvittu suunnitteluun pidempi aika. Tai vaihtoehtoisesti olisi voitu tehdä toinen koru, jossa tehtävänä olisi esimerkiksi ollut toteuttaa mielikuvituksellisempi versio samasta aiheesta.

Aito Pajassa tehtyt maalaukset ja korut kertovat meille muille pieniä asioita niiden tekijöistä. Valitut eläimet ovat jollain lailla merkittäviä heille, samoin valitut materiaalit ja värit kuvaavat henkilöiden mieltymyksiä ja sitä kautta heidän persoonaansa.

Kuva 13. *Hevonen*, 2014 hopea ja villa

Kuva 14. *Leijona*, 2014 hopea, villa ja polymeerimassa

Kuva 15. *Lokki*, 2014 hopea, strassit ja simpukankuori

Kuva 16. *Panda*, 2014 hopea ja polymeerimassa

Kuva 17. *Puuma ja kallio*, 2014 hopea ja lasihelmet

Kuva 18. *Seepra perhe*, 2014 hopea, villa ja strassit

Kuva 19. *Perhonen*, 2014 hopea ja polymeerimassa

Valmistuneet maalaukset ja korut tekivät meihin ohjaajiin vaikutuksen. Totesimme oman ammattiosaamisen jarruttavan omaa ilmaisuamme ja ajatuksiamme, kun taas kurssilaisten koruissa oli raikkautta, ilmeikkyyttä, iloa ja aitoutta.

Materiaalivalinnat koruissa olivat ennakkoluulottomia. Strassien liimaaminen hopeaan ei ole keskiverto kultasepälle itsestään selvää. Mutta esimerkiksi *Lokki* (Kuva 15.) korusta olisi puuttunut se tekijän iloinen persoonallisuus ilman strasseja ja vahvan pinkkejä simpukankuoria. *Seepra perhe* (Kuva 18.) kertoo meille tekijästä hänen läheistensä tärkeän merkityksen. Ajatusta tukee tekijän materiaaliksi valitsema pehmeä villa ja vihreissä strassisilmissä vilkkuva ilo. *Hevonen* (Kuva 13.) korussa huokuu rauha, korvan heilahtaessa silloin tällöin, kuten myös tekijässään muiden huidellessa vierellä. *Leijonan* (Kuva 14.) suora katse ja liehuvan harjan keltainen väri muistuttavat vahvasti tekijänsä voimasta ja persoonasta. *Puuma ja kallio* (Kuva 17.) ovat voimakkaan graafisia ja vahvoja ilmeiltään. Tekijän määrätietoisuus ja vahvuus näkyvät voimakkaissa linjoissa ja hillityissä materiaaleissa. *Pandan* (Kuva 16.) iloinen ilme ja värikkyys ovat vastustamattomia. Saman leikkisyys ja ilo välittyy myös korun tekijästä. *Perhosen* (Kuva 19.) vapaa lento ja värien kirkkaus jatkavat maalauksen pientä tarinaa. Teoksissa on jotain samaa kerroksellisuutta, joka aukeaa pikkuhiljaa kuten taiteilija itsekin.

Kuten luovatoiminta ylipäänsä, näen korutyöskentelyn mahdollisuudet oman minäkuvan rakentamisen ja tukemisen osana. Haveri mainitsee taide- ja luovantoiminnan vahvistavan jokaisen käsitystä omasta ainutlaatuisuudestaan sekä kasvattavan itseluottamusta, tuovan omanarvontuntoa sekä itsetuntoa. Taide- ja luovanilmaisun menetelmät korostuvat erityisesti silloin, kun ihmisen sanallinen ilmaisu on rajoittunutta. (Haveri. 2013b, 18.) Koru toimii perinteisten taidemuotojen tapaan tunteiden ja ajatusten ilmaisun välineen.

Koru työskentelyssä voidaan tutkia omaa persoonaansa ja kiinnostuksen kohteitaan, joiden pohjalta voidaan lähteä suunnittelemaan toteutettavaa

korua. Voi kysyä itseltään esimerkiksi, mistä minä pidän, mitkä asiat tuovat iloa, mitä hyviä ominaisuuksia minulla on. Näiden ajatusten pohjalta voi lähteä ideoimaan koruaan ja tuottaa teoksen, jota katsoessa ja käyttäessä näkee jonkin omasta itsestään luodun ilmentymän. Korun käyttöfunktio tarjoaa myös mahdollisuuden tuoda omaa osaamistaan muiden katseltavaksi. Korun esillepano ei tarvitse galleriaa taustaksi, vaan siihen riittää ihminen itse.

6.3 Korun sosiaaliset ulottuvuudet

Aito Pajan ryhmä koostui kolmen eri kunnan alueelta tulleista kehitysvammaisista henkilöistä. Osa heistä tunsivat toisensa aiemmin, muutamat tunsivat toisensa ulkonäöltä tai heillä oli yhteisiä tuttuja. Uusien ystävien saaminen olikin yksi merkittävistä asioista joka nousi esiin, kun heiltä lopuksi kysyttiin tuntemuksia kurssista. Olimme suunnitelleet erilaisia ryhmäytymis harjoituksia, jotta kaikki tutustuisivat toisiinsa. Emme tosin käyttäneet niitä, koska lähes kaikki kurssilaiset olivat hyvin välittömiä ja innostuneita tutustumaan uusiin ihmisiin. Ryhmäytyminen sujui täysin luontevasti keskustelujen ja toiminnan lomassa. Jo ensimmäisen tapaamisen jälkeen ryhmässä oli hyvän yhteishengen tuntua. Tapaamisten päättyessä usein varmisteltiin kysymällä, että onhan meillä vielä kurssia ensiviikolla.

Kurssin aikana ryhmäläiset pyysivät usein katsomaan omia töitään sekä kannustivat ja kehuivat toisiaan, mikä oli omiaan pitämään tunnelman innostuneena. Arvostavassa ja turvallisessa ympäristössä on helppoa työskennellä ja toteuttaa omaa luovuuttaan. Uppouduttaessa työskentelyyn saavutetaan Flow-kokemus, joka usein mielletään vain henkilökohtaisena kokemuksena. Toisaalta positiiviset onnistumisen tunteet välittyvät myös ulospäin ja heijastuvat muiden ihmisten vuorovaikutuksesta takaisin kasvattaen ja parantaen tekijän itsetuntoa.

Hopean rahallinen arvo tuo korutyöskentelyyn oman erityisyytensä. Aito Pajan lähtökohta oli tuoda arvometalli ja oikeat kultasepän valmistustekniikat kurssilaisten käyttöön. Toivoimme niiden osaltaan tuovan heille kokemuksen oman työnsä arvosta ja tasa-arvoisuudesta muihin harrastajiin nähden. Kurssilaiset olivat alussa hivenen ihmeissään kun heille kerrottiin että kurssin korut valmistetaan hopeasta. Myös se, että pystyimme tarjoamaan pilottikokeilussa materiaalin heille ilmaisena, tuntui aluksi hämmentävän heitä. Heidän reaktioissaan näkyi selvästi, etteivät he olleet tottuneet saamaan osakseen tällaisia etuja.

6.4 Aito Pajan kurssilaisten kokemukset

Yleisesti ottaen korukurssi oli kurssilaisista tuntunut kivalta ja siellä oli opittu uutta. Haastattelussa kysyimme mitkä kurssin eri osiot olivat olleet mielenkiintoisia: maalaus, korusuunnittelu ja pajatyöskentely. Kaikki vaiheet oli koettu kiinnostavina, mutta erityisesti painottui pajatyöskentely. Sen yhteydessä useampi mainitsi juuri uuden oppimisen. Uutuusarvo var-

masti nosti vaiheen hiukan eri asemaan muihin työskentelymenetelmiin nähden.

Kaksi kurssilaista piti kuitenkin eniten suunnittelusta ja maalaamisesta. Ensimmäinen koki selvästi metallityöskentelyn melko vaikeana, mutta hän punoi mielellään helmistä ranne- ja kaulakoruja. Toinen heistä ei ollut ensimmäisellä työpaja kerralla, joten ainoa pajatyöskentely päivä oli hyvin tiivistähtinen eikä hänellä ollut aikaa vapaampiin kokeiluihin. Osalle kurssilaisista metallityö oli selvästi ollut se odotetuin kokemus.

Villikoruja -näyttelyn avajaisissa oli juhlallinen tunnelma ja kaikista kurssilaisista näkyi pieni jännitys yleisön edessä, mutta myös ylpeys omasta onnistumisestaan ja saavutuksistaan. Maalauksia ja koruja esiteltiin iloisina ja ylpeinä sukulaisille ja ystäville.

Teosten palautuksen yhteydessä kysyin kurssilaisilta, missä he aikovat pitää korujaan. Useimmat eivät osanneet vielä sanoa. Kurssilainen, joka valmisti kaksi korua, aikoi antaa toisen sisarelleen ylioppilalahjaksi. Useat läheiset olivat toivoneet saavansa maalauksia lahjaksi. Erään kurssilaisen äiti toivoi voivansa kehystyttää korut ja laittaa ne esille kotiin. Useimmat olivat odottaneet jo kovasti saavansa korut ja maalaukset itselleen. Heidän korujensa käytössä on varmasti eroja. Osa kurssilaisista tykkäsi käyttää hyvin paljon koruja, mutta oli myös niitä jotka eivät koruista niin paljoa välittäneet.

Palauttaessani kurssin teoksia Aito Pajan osallistujille tapasin vain osan heistä henkilökohtaisesti. Heidät sain myös valokuvattua oma korunsa kanssa. Tyytyväiset ja ylpeät ilmeet kertoivat tunnelmista paljon enemmän kuin sanat.

6.5 Muualta saatu palaute Aito Pajan toiminnasta

Villikoruja -näyttelyn avajaisiin kaikki kurssilaiset olivat saaneet kutsua läheisiään. Yleisesti ottaen näyttely sai paljon kehuja esillepanosta. Näyttely arkkitehtuurilla pyrittiin korostamaan töiden merkittävyyttä ja tuomaan näyttelyyn ansaittua laatua. Omaiset ja henkilökunta olivat aidon yllättyneitä korujen laadullisesta tasosta ja niiden ainutlaatuisuudesta. He kokivat kurssin hienona ja merkittävänä erityisryhmälle tarjottuna mahdollisuutena toteuttaa itseään uudella tavalla. Myös avajaisten muut vieraat kehuivat teoksia ja näyttelyä. Näyttelyn aikana Virvelinrannassa käyneet vierailijat olivat antaneet myös paljon hyvää palautetta.

Valvoimme itse toista näyttelyä Wetterhoffin talossa ja pääsimme näin kuulemaan näyttelyssä vierailleiden ihmisten ajatuksia. Korujen ja maalauksen aitous, värit ja ilo tekivät selvästi vaikutuksen ihmisiin. Osalle vierailijoista tuli myös yllätyksenä että teokset olivat kehitysvammaisten henkilöiden tekemiä. Useat kysyivät myös, ovatko korut ja maalaukset myytävänä.

Aivan kaikkia kurssilaisia en tavannut korujen luovutuksessa. Janakkalan vammaispalvelun työntekijä ja muutama heidän asiakkaansa kävivät nou-

tamassa kolmen kurssille osallistuneen korut ja maalaukset. Heidän suhtautumisensa kurssiin oli todella positiivista. Ohjaaja puhui heistä ”korutaiteilijoinamme” ja hän oli aikeissa sijoittaa yhden kurssilaisen maalaukset työhuoneeseensa, jollei taiteilija haluaisi niitä itselleen. Myös Virvelinrannan henkilökunnalta saimme toiminnasta paljon kannustavaa ja positiivista palautetta. Yhteistyö kaikkien tahojen kanssaan toimi oikein hyvin.

Kehitysvammaisten taiteilijoiden tuki ry, Taidekeskus Kettuki ry, oli meidän merkittävin yhteistyökumppanimme kuvataideopetuksen kautta sekä merkittävänä että kannustavana taustatukena. Kävimme myöhemmin syksyllä 2014 esittelemässä Aito Pajan toimintaa Taidekeskus Kettuki ry:n Erityistaiteen verkostotapaamisessa.

Tässä luvussa esitettyjen tulosten ja kokemustemme pohjalta voimme todeta korutyöskentelyn sopivan kehitysvammaisille henkilöille oikein hyvin.

7 POHDINTOJA JA MAHDOLLISUUKSIA

Korujen valmistus on minulle itselleni ollut aina hyvin merkittävä itse ilmaisun keino. Oman näkemyksen, estetiikan, ongelmanratkaisun, käytettävyyden ja tekemisen yhdistelmä on ollut oman identiteettini vahvistumisen kannalta merkittävä väylä tutustuessa itseni ja omiin vahvuuksiini. Saadessani muokattavan metallin tottelemaan tahtoani, tuottaa se minulle mielihyvän ja vahvuuden tunteen. Yksi korun valmistuksen suurimpia antoja minulle on ollut kokea onnistumista ja hahmottaa omaa osaamista prosessin hallinnassa. Esteetikolle ei ole myöskään riittä, kasaako moottorin toimivaksi, vaan moottorin on myös oltava omaa esteettistä tajua miellyttävä. Esteettisen elämyksen tuottaminen on oleellinen osa koru valmistusta. Omassa korumuotoilussani pyrin olemaan itselleni rehellinen, kuuntelemaan ja arvostamaan käyttämiäni materiaaleja sekä käyttämään menetelmiä, joiden koen olevan itselleni ominaisia.

7.1 Korutyön mahdollisuudet kehitysvammaisten toiminnassa

Korutyöskentelyn suunnittelu antaa monenlaisia mahdollisuuksia luovaan ilmaisuun. Suunnittelussa voidaan käyttää alkuideana maalauksia ja piirroksia kuten Aito Pajan kurssilla, tehdä kuva tai esine kollaaseja, tutkia erilaisia kuvia ja hakea innoitusta mistä tahansa, kuten muussakin taide-toiminnassa. Muotoilu ja korusuunnittelu eroavat kuvataiteen tekemisessä siinä, että toteutettavaa esinettä tai korua on luonnosteltava jollain lailla, kun taas maalauksen voi maalata suoraan inspiraatiosta taulupohjalle. Korun käytettävyyteen liittyvien asioiden ratkaiseminen vaatii suunnittelua, joka palvelee myös korun ilmaisullisuutta.

Suunnittelussa tarvitaan ohjaajan apua hahmottamaan erilaisia vaihtoehtoja ja esittämään kysymyksiä, jotta korun kaikki ongelmakohdat tulevat ratkaistua ja mahdollisuudet hyödynnettyä. Suunnittelun apuvälineinä voidaan käyttää esimerkiksi muovailuvahaa, paperista leikattuja muotoja, joilla voidaan hakea korun lopullista muotoa ja osien välisiä suhteita sekä

hyödyntää korussa käytettäviä muita materiaaleja, esimerkiksi helmiä. Kuvallisen idean hahmotteleminen kolmiulotteiseksi helpottaa huomattavasti suunnittelua. Sen avulla ymmärtää paremmin esimerkiksi korun mitasuhteita, kolmiulotteisuutta ja liikkuvuutta.

Koruun liittyy myös hyvin henkilökohtainen lähestymistapa. Koruja käytetään ihmisen kehoa vasten ja siihen liittyy vahvasti tietynlainen intiimiyys. Sen vuoksi koru soveltuu erinomaiseksi itsetutkiskelun välineeksi. Korun valmistus voi olla taidemuoto, jolla kehitysvammainen henkilö pystyy tutkimaan ja ilmaisemaan omaa identiteettiään. Sen etuna luovan ilmaisun lisäksi on käsityön osuus, joka tukee henkilön toimintakykyä. Työskentelyyn voisi koota itselle merkityksellistä esine- ja kuvamateriaalia, jonka avulla lähteä suunnittelemaan korua itselleen ja toteuttaa sen itse.

Koru on jotain, jota voi kantaa mukanaan ja se tulee nähdä siellä missä kantajansakin kulkee. Se toimii samalla myös keskustelun avaajana vuorovaikutus tilanteissa. Korutyöskentely sopisi toimintana hyvin muun muassa nuorten aikuisten itsenäistymisen vaiheeseen ja oman identiteetin tukemiseen.

Kokemukset Aito Pajan kurssilla herättivät oman kiinnostukseni tuottaa myyntiin kehitysvammaisen taiteilijan kanssa suunniteltuja ja valmistettuja pieniä korusarjoja ja uniikkikoruja. Heidän korunsa tarjoaisivat myös mielenkiintoisen lisän yleiseen korutarjontaan ja korutaiteeseen. Tällaisiin koruihin liittyy paljon eettistä arvolatausta kuin myös ainutlaatuisuutta. Heidän korujensa aitoudelle ja erityisyydelle löytyy varmasti asiakaskuntaa.

Suunnitteluun ja valmistukseen osallistuminen osallistaisi kehitysvammaisen henkilön normaaliin ammattimaiseen työskentelyyn. Kultasepänvertas voisi toimia kehitysvammaisten henkilöiden työtoiminnan yhtenä toteuttajana. Näkemykseni on, että seppä ja kehitysvammainen suunnittelija olisivat samanarvoisia tekijöitä. Toisella on tieto, miten tehdään, toisella näkemys siitä, mitä tehdään. Perinteisellä Mestari-kisälli -menetelmällä opittaessa on etuna myös se, ettei oppiminen perustu lukemiseen ja kirjoittamiseen, joka on usein suuri haaste kehitysvammaisille henkilöille, vaan tekemällä ja seuraamalla. Toiminta vaatisi kehitystyötä ja rohkeaa asennetta kaikilta osapuolilta, mutta uskon sen olevan myös hyvin palkitsevaa.

Korutyöskentely sopii hyvin taidetoiminnan piiriin. Ilmaisullinen taidekoru tarjoaisi kehitysvammaisille henkilöille uuden väylän taiteen tekemiselle. Korutaide voi hyödyntää kollaasien ja veistotaiteen mahdollisuuksia. Taiteen teossa voi käyttää monipuolisemmin materiaaleja, leikkiä mitasuhteilla ja rakenteilla sekä olla välittämättä käyttökorun rajoitteista.

Tulevaisuudessa yksi tavoitteistani on päästä yritystoiminnassani kokeilemaan yhteistyön toimivuutta kehitysvammaisen henkilön kanssa. Toivon voivani olla omalta osaltani murtaamassa turhia ennakkoluuloja yksityisen ja julkisen sektorin yhteistyöstä kehitysvammaisten parissa. Näenkin korutyöskentelyn vahvasti taidetoiminnan piiriin kuuluvana menetelmänä,

mutta jonka laadukkaassa toteutuksessa on korualan ammattilaisella tärkeä roolinsa.

7.2 Ohjaajuus kehitysvammaisten korutyössä

Kokemuksemme Aito Pajan aikana kehitysvammaisten ohjaamisesta on ollut pelkästään positiivista. Meillä ei ollut aiempaa kokemusta heistä kohderyhmänä. Heidän ohjaamisensa oli hyvin helppoa, useammin haasteita riittää niin sanotussa tavallisessa harrastajaryhmässä, osallistujien suuren itsekriittisyyden ja epävarmuuden vuoksi. Katri vertasi ryhmää aiempiin ohjauskokemuksiinsa ja totesi kurssilaisten olleen hyvin helppoja ohjattavia. Tähän toteamukseen nojaten voin todeta meidän olevan vielä hyvin raakileita kehitysvammaisten ryhmien ohjaajina.

Suurin oppi itselleni ohjaajana on ollut opetella mukauttamaan itsensä ohjaustilanteessa ohjattavan rytmiin. Hidastaa ja nopeuttaa omaa tempoa, antaa toiselle aikaa ja osata kysyä oikeita kysymyksiä silloin kun huomaa toisen jumittuneen työskentelyssään. Ja tietenkin kannustaa. Kehitysvammaisten luonteva ja suora tapa hakea hyväksyntää omille valinnoilleen ja toimilleen on hyvällä tavalla poikkeavaa. Vuorovaikutus ohjaustilanteissa on hyvin avointa sekä suoraa, ohjaaja saa tilanteesta palautteen heti.

Ohjaajan tehtävä on tarjota vaihtoehtoja sille kuinka edetä työssä, mutta jättää valinta tekijälle itselleen. Työskentelyä on pyrittävä ohjamaan hienovaraisesti ja kunnioittaen tekijän omia näkemyksiä ja toiveita. Ohjatussa on hyvä pyrkiä myös selkeään sanalliseen ilmaisuun ja näyttää työvaihe käytännössä. On myös varauduttava kuitenkin toimimaan hyvinkin yllättävissä tilanteissa ja kykyä tehdä tarvittaessa nopeita muutoksia ohjaussuunnitelmaan. Rauhallisuus, innostavuus ja kannustus ovat ohjaajan parhaat apuvälineet.

Artikkelissa Ohjaus- ja opetustaidot Ikonen, Kunnas ja Leväniemi ovat esittäneet yhdeksän kohdan listan, joka tukee omaa käsitystäni hyvän ohjaajuuden saavuttamiseksi kehitysvammaisten, niin kuin kaikkien muidenkin ihmisten ohjaamisessa.

Ohjaamisen huoneentaulu

1. Kehitä filosofiaasi.
2. Ymmärrä oppijoiden ainutlaatuisuus.
3. Eliminoi kuormittavat tekijät.
4. Anna visioita.
5. Ole aito ja uskottava.
6. Anna haasteita.
7. Edistä kokeilua ja soveltamista.
8. Seuraa, miten oppilaasi kokevat opettamisen
9. Rohkaise itsenäisyyttä

(Ikonen ym., 1999, 345.)

Jo aiemmin raportissa pohdin kehitysvammaisten mahdollisuuksia osallistua niin sanottuihin yleisiin harrasteryhmiin. Haluaisin tulevaisuudessa

kokeilla oman yritykseni tarjoamalla kursseilla mahdollisuutta ottaa mukaan erityistä tukea tarvitsevia henkilöitä. Uskon tasa-arvoisen ryhmätöinnin tarjoavan uutta mielenkiintoista kokemusta kaikille siihen osallistuville. Kehitysvammaisen osallistujan erityistarpeet tulisi huomioida siten, etteivät muut kurssilaiset koe saavansa liian vähän apua ja tukea kursilla. Toimintaa voisi lähteä kehittämään sitä kautta että kehitysvammaisen henkilön työ toimisi eräänlaisena mallina eri työvaiheissa. Tällöin muut saavat tarvitsemansa tiedon ja erityisen tuen tarve tulisi samalla paremmin tyydytettyä.

Aito Pajan toiminta on ollut itselleni hyvin silmiä avaavaa. Työskentely kehitysvammaisten henkilöiden kanssa on antanut inspiraatiota omaan korutyöskentelyyni ja ajatuksiini laajemminkin. Ohjausten jälkeen koin usein valtavaa innostusta ja sormeni syyhysivät päästä itsekin tekemään jotain omaa. Heidän tekemisensä ilo oli hyvin tarttuvaa. Heidän rohkeutensa värien käytössä ja muotoilussa on innostanut minua vapaampaan ilmaisuun ja toteuttamaan rohkeammin omaa muotoiluani. Tarve ilmaista omaa itseäni on vain korostunut ja toivonkin että voin myös keskittyä tulevaisuudessa paremmin myös omaan työskentelyyni.

Kehitysvammaisten henkilöiden aitous ja eläminen tässä ja nyt on ollut hyvä muistutus itsellenikin. Meille kaikille tekee hyvää pysähtyä hengittämään, katsomaan oikeasti ympärilleen ja vain ihmetellä asioita. Heidän positiivinen, utelias ja välitön suhtautumisensa toisiin ihmisiin toimisi hyvänä esimerkkinä tarkastellessamme omia tapojamme vuorovaikutustilanteissa ja uusien kokemusten äärellä. Työskennellessä heidän kanssaan olen kokenut saavani paljon itsekin, oppineeni jälleen uusia asioita itsestäni sekä ihmisistä yleensä.

Aito Pajan kokemukset ovat innostaneet pohtimaan uudenlaisia työskentelymenetelmiä sekä kiinnostusta erilaisiin yhteistyö malleihin. Kehitysvammaisten ihmisten aito tekemisen ilo ja positiivisuus on puhutellut minua opinnäytetyö prosessin aikana monia kertoja ja toivon voivani jatkaa työskentelyä heidän kanssaan myös tulevaisuudessa, sekä olla omalta osaltani tukemassa heidän osallisuuttaan yhteiskunnassamme.

LÄHTEET

Ahde-Deal, P. 2013. Women and Jewelry. Helsinki: Aalto University publication series doctoral dissertations 1/2013.

Anttila, P. 1992. Käsityön ja muotoilun teoreettiset perusteet. Helsinki: WSOY.

Eriksson, S. 2008. Erot, erilaisuus ja elinolot - Vammaisten arkielämä ja itsemäärääminen. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.

Falenius, M., Leino, M., Leinonen, R., Lumme, R. & Sundqvist, L. 2006. Monimuotoinen / toiminnallinen opinnäytetyö. Virtuaali AMK. Luettu 16.5.2015
<http://www2.amk.fi/digma.fi/www.amk.fi/opintojaksot/030906/1113558655385/1154602577913/1154670359399/1154756862024.html>

Haveri, M. 2013a. Erityistä taidetta. 1/2-lehti nro 1/2013. Luettu 4.6.2015
http://www.msl.fi/kulttuuritoiminta/muuttiedostot/Puolilehti_nro1_2013_Minna%20Haveri.pdf

Haveri, M. 2013b. Raportti Luovat erot -hankkeen taidetyötoimintamallista. Maaseudun sivistysliitto. Luettu 15.3.2015
http://www.msl.fi/kulttuuritoiminta/muuttiedostot/luovat_erot_raportti_2013_Final_print_14.11.2013_v2.pdf

Hautala, T., Härmäläinen, T., Mäkelä, L. & Rusi-Pyykkönen, M. 2011. Toiminnan voimaa - Toimintaterapia käytännössä. Helsinki: Edita Prima.

Hoitokoti Poppeli. Toimintasuunnitelma 2015. Luettu 26.5.2015.
<http://hoitokotipoppeli.fi/index.php/toimintasuunnitelma.html>

Holm, M. 2012. ”Se on sitä, mitä se on” - Korutaiteilijoiden käsityksiä korutaiteesta. Pro gradu. Taidekasvatus / Kulttuuripolitiikan maisteriohjelma/ Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos. Jyväskylän Yliopisto. Luettu 15.4.2015.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/37638/URN%3aNB%3afi%3ajyu-201203231482.pdf?sequence=1>

Härmäläinen, R. & Valkama, A. 2013. Monenlaiset oppijat ja esteetön ympäristö. Teoksessa Laitinen, M. (toim.) Miksi joka paikkaan pitää päästä Vantaa, Hansaprint Oy, 80–94.

Härmäläinen, T. 2009. Yhteiskunnallinen murros ja henkinen hyvinvointi. Sitran selvityksiä 8, Helsinki Luettu 5.11.2014
<http://www.sitra.fi/julkaisut/Selvityksi%C3%A4sarja/Selvityksi%C3%A48.pdf>

Ikonen, O., Kunnas, H. & Leväniemi, M. 1999. Ohjaus- ja opetustaidot. Teoksessa Ikonen, O. (toim.) Kehitysvammaisten opetus - Mitä ja miten? 2. korjattu painos. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry. 335–361.

Isomäki, A. & Laurila-Hakulinen, R. 2004. Taju 2004 Sivusta katsoen. Hyvinkään taidemuseon julkaisuja no 24.

ITEnet 2015. Ulkopuolisuus. Maaseudun sivistysliitto. Luettu 4.6. 2015.
<http://itenet.fi/ite-taide/ulkopuolisuus/>

Taide- ja toimintakeskus Kaarisilta. Luettu 16.5. 2015.
<http://www.kaarisilta.fi/>

Kettuki, Kehitysvammaisten taiteilijoiden tuki ry. Luettu 16.5.2015.
<http://kettuki.fi/>

Koskennurmi-Sivonen, R. ja Seitamaa-Hakkarainen, P. 1995–2003. Polut-julkaisu Luovuusteoria. Luettu 12.12.2014
http://mlab.uiah.fi/polut/Luovuus/teoria_luovuus.html

Pesu, H. 2012. Lähde Lentoon -korukurssi. Projektin loppuraportti. Ohjaustoiminnan koulutusohjelma. Hämeen ammattikorkeakoulu.

Rönkkö, M-L. 2011. Käsityön monet merkitykset. Väitöskirjatutkielma. Kasvatustieteiden tiedekunta. Opettajankoulutuslaitos. Turun Yliopisto. Luettu 3.2.2015.
<https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/70770/AnnalesC317Ronkko.pdf?sequence=1>

Savenvalajan päiväkot. 2012. Kultakalojen varhaiskasvatussuunnitelma 2013-2014. Luettu 26.5.2015 <http://www.mll-kaleva.fi/index.php/vasu-kultakalat>

Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Vammaisuus eriarvoisuuden aiheuttajana. 2014 . Luettu 10.5.2015. <http://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/vahemmistot/vammaisuus>

Untracht, O. 1985. Jewellery Concepts and Technology. New York: Doubleday & Company. Inc.

Uusikylä, K. 2012. Luovuus kuuluu kaikille. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vehmanen, M. & Vesa, L. Kehitysvammaisten Tukiliiton julkaisusarja 3/2012. Kehitysvammaisten Tukiliitto ry

Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. vernerinet.net. 2014. Kehitysvammaisuus. Kehitysvammaliitto ry. luettu 15.9.2014.
<http://verneri.net/yleis/kehitysvammaisuus>

Vilkkä, H. 2010. Toiminnallinen opinnäytetyö. Luettu 15.5.2015
http://vilkka.fi/hanna/Toiminnallinen_ont.pdf

Vähälä, E. 2003. Luovan käsityöprosessin yhteydet psyykkiseen hyvinvointiin. Taitemia 22. Nurmijärvi: Kirjakas ky.

Kuviot

Anttila, P. 1998. Tutkimisen taito ja tiedonhankinta. Viitattu 10.12.2015.
<https://metodix.wordpress.com/2014/05/17/anttila-pirkko-tutkimisen-taito-ja-tiedon-hankinta/>

Video

Western Journalism. 2012. The Therapeutic Benefits of Jewelry Making.
katsottu 16.5.2015.
<https://westernjournalism.wordpress.com/2012/03/16/the-therapeutic-benefits-of-jewelry-making/>

MARKKINOINTIKIRJE KEHITYSVAMMAISILLE HENKILÖILLE

Pidätkö työkaluista tai koruista?

Tule mukaan Aito Paja -kurssille, jossa pääset itse suunnittelemaan ja valmistamaan koruja. Etsimme kevään kurssillemme kuutta rohkeaa kehitysvammaista nuorta miestä tai naista, iältään 18 – 35 -vuotta.

Kokoonnumme ensin kolmena maanantai-iltana Hämeenlinnan Virvelinrantaan.

Siellä tutkimme koruja ja piirrämme eläimiä. Piirroksista teemme mallin korulle.

Kuvataidetta meille opettaa kuvataiteilija Katri Stenberg.

Koruntekoa pääsee kokeilemaan kahtena lauantaipäivänä Hämeen Ammattikorkeakoulun tiloissa. Korut teemme hopeasta ja muista materiaaleista. Muita materiaaleja

voivat olla esimerkiksi huopa, villa, muovailumassat ja helmet. Hopeaa muokkaamme oikeilla kultasepän työkaluilla. Korujen tekemisessä ja työkalujen käytössä sinua auttavat kolme mukavaa ohjaajaa: Heidi Pesu, Henna Hokkanen ja Teija Halonen.

Kurssin jälkeen pidämme näyttelyn sekä kuvista että valmiista koruista Hämeenlinnan Virvelinrannassa.

KURSSIPÄIVÄT:

Virvelinranta, askartelutila (Ansarikuja 1, Hämeenlinna)

Ma 10.2 klo 17.30 – 19.30

Ma 17.2 klo 17.30 – 19.30

Ma 3.3 klo 17.30 – 19.30

HAMK:in Tulikipuna -luokka (Ilmarila -rakennus, Rinnetie 53, Hämeenlinna)

La 8.3 klo 10.00 – 15.00 (omat eväät mukaan)

La 15.3 klo 10.00 – 15.00 (omat eväät mukaan)

Kurssi ei maksa sinulle mitään, mutta matkat joudut järjestämään ja maksamaan itse. Myös lauantaipäivinä sinun pitää ottaa omat eväät mukaan.

Kurssi on osa Heidin opintoja, joten otamme kurssin aikana kuvia. Heidi myös haastattelee kaikki kurssilaiset.

Ilmoittaudu Aito Pajaan 3.2.2014 mennessä sähköpostitse: XXXX

Kerro viestissä nimesi, ikäsi ja yhteystietosi (osoite, puhelinnumero ja halutessasi sähköpostiosoitteesi).

Jos sinulla on kysyttävää, ota yhteyttä: **Heidi Pesu p. xxxx**

Tervetuloa mukaan!

toivottavat Heidi, Henna ja Teija

Hei!

Haemme Aito Pajaan luovalle korukurssille kuutta kehitysvammaista nuorta aikuista, iältään 18 - 35 -vuotiaita. Toivomme nuorilta melko hyvää toimintakykyä sekä iloista ja uteliasta mieltä. Kurssi toteutetaan Hämeenlinnassa helmi - maaliskuun aikana 2014.

Aito Pajan kurssipäivät:

Virvelinranta, askartelutila (Ansariukuja 1, Hämeenlinna)

Ma 10.2 klo 17.30 – 19.30

Ma 17.2 klo 17.30 – 19.30

Ma 3.3 klo 17.30 – 19.30

HAMK:in Tulikipuna -luokka (Ilmarila -rakennus, Rinnatie 53, Hämeenlinna)

La 8.3 klo 10.00 – 15.00 (omat eväät mukaan)

La 15.3 klo 10.00 – 15.00 (omat eväät mukaan)

Viikolla 9 ei ole tapaamisia.

Kurssi koostuu kolmesta maanantai tapaamisesta Virvelinrannassa. Maanantaisin työskennellään taiteen eri keinoin teema-aiheen parissa kuvataiteilija Katri Stenbergin kanssa. Taidetyöskentelyn töistä ideoidaan toteutettava koru. Peräkkäiset lauantait ovat työpajapäiviä. Korutyöskentelyssä materiaaleina ovat hopea, villa, huopa, muovailtava massa, helmet jne. Työpajoja ohjaa kolme seppää Teija Halonen, Henna Hokkanen ja Heidi Pesu. Koruja tehdään oikeilla kultasepän välineillä ja jokainen saa kokeilla omien kykyjensä ja innostuksensa mukaan erilaisia korun tekemisen tekniikoita. Ohjaajat kannustavat kokeilemaan metallin työstämistä ja auttavat kurssilaisia tarvittaessa.

Kurssin töistä, niin kuvallisista kuin koruistakin, järjestetään näyttely Hämeenlinnan Virvelinrantaan keväällä 2014.

Aito Pajan toteutukseen on saatu apuraha Kalevala Korun Kulttuurisäätiöltä, jonka avulla kurssilaisille voidaan tarjota työskentelymateriaalit ilmaiseksi. Kurssi on pilottikokeilu korutyöskentelystä kehitysvammaisten kanssa ja sen tuloksista tehdään opinnäytetyö Hamk:n ohjaustoiminnan koulutusohjemaan vuoden 2014 aikana. Opinnäytetyön puitteissa kurssilaisia havainnoidaan työskentelyn aikana ja työskentelyä dokumentoidaan valokuvaamalla sekä heitä haastatellaan kurssin päätteeksi. Mikäli kurssille ilmoittautuu enemmän kuin kuusi hakijaa, käymme hakemukset läpi ja valitsemme joukosta kuusi osallistujaa.

Jos sinulla on kysyttävää, ota yhteyttä: **Heidi Pesu p. xxxxxxxx**

Tervetuloa mukaan!

toivottavat Heidi, Henna ja Teija

VALOKUVAUSLUPA

pvm.	
------	--

LUPA KURSSILLA VALOKUVAAMISEEN

Kurssilaisen nimi				
Työni saa valokuvata ja esittää opinnäytetyössä sekä Aito Pajan materiaaleissa	kyllä		ei	
Valokuviani saa käyttää opinnäytetyössä ja Aito Pajan materiaaleissa	kyllä		ei	
Kurssilaisen allekirjoitus				
Alle 18-vuotiaalta huoltajan allekirjoitus				

Aito Paja -korukurssin toimintaa dokumentoidaan valokuvaamalla tekemistä ja valmistuvia töitä. Kuvamateriaalia käytetään Heidi Pesun opinnäytetyössä sekä mahdollisesti Aito Pajan markkinointi materiaaleissa.

RYHMÄHAASTATTELUN AVOIMET KYSYMYKSET

Millaiselta korukurssi on sinusta tuntunut?

Mikä kurssilla on ollut kiinnostavinta ja miksi?

- maalaaminen ja piirtäminen?
- korun suunnittelu?
- pajatyöskentely?

Onko kurssilla ollut asioita jotka ovat olleet sinusta vaikeita?

Kehitysvammaisten nuorten korunäyttely

VILLIKORUJA

13. – 27.6 2014

Avoinna arkisin klo 10 – 17

La klo 10 – 14

Juhannusaattona kiinni.

Wetterhoffin Talo
Palokunnankatu 9, 2. krs
13100 Hämeenlinna

Kettuki
taidekeskus

HAMK
HÄMEEN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES